

Examensarbete

Att klä av sig makten?

En kvalitativ undersökning om kläders betydelse för socialarbetare

Författare: David Braaf,
Katarina Larsson
Kurs: 2SA47E
Termin: VT14
Handledare: Ulf Drugge
Examinator: Jan Petersson

Abstract

Titel: *To undress one's power. A qualitative study of the significance of clothing for social workers*

Authors: David Braaf and Katarina Larsson

Supervisor: Ulf Drugge

Assessor: Jan Petersson

The aim of this study examines how two groups of social workers at two workplaces reflect to their own clothes in various work situations. We want to gain an understanding of the variables that affects social workers choice of clothes at work. In a qualitative approach the study is based on two focus group-interviews and four semi structured interviews. Empirically analyzes relate to Pierre Bourdieu's "la distinction, Ervin Goffman's "frontstage-backstage", and of Michele Foucault's power concepts. The result indicates that the participants had similar views concerning the meaning and impact of clothes in work contexts, especially when consulting clients. Their clothes seem to emphasis their power positions related to the client, but the clothing might also contribute to losses of credibility's in the profession. To avoid the interference of their clothing in meetings with clients, the participant's dresses in clothes that avoid power symbols or lack but emphasize professionalism. The participants try to choose their clothes with regards to a client perspective, and are striving to meet clients with respect and professionalism.

Keywords: clothes, social workers, clients, power.

Förord

En av de mest intressanta faserna i uppsatsprocessen var att få besöka fältet och ta del av socialarbetarnas diskussioner om vilken roll deras klädsel har i arbetet. Vi riktar därför ett innerligt tack till de socialarbetare som ställde upp som informanter i vår studie. Ert deltagande har utgjort grunden för denna uppsats och vi tackar er för ert intresse och samarbete.

Vi vill också tacka våra respektive partners. Ert stöd och förståelse har varit betydelsefullt under hela uppsatsprocessen. Någon som förtjänar ett stort tack är vår handledare Ulf Drugge. Din vägledning har varit minst sagt värdefull, både i skrivandet och i tänkandets stund. Vi vill också tacka vår vän Emma som hjälpte oss med uppsatsens formalia.

Skrivandet av detta examensarbete har sannerligen varit en resa med både dalar och toppar. Processen har präglats av hopp, glädje och stolthet men också av frustration, stress och uppgivenhet och allt däremellan. Oavsett om vi har befunnit oss i en dal eller på en topp har vi alltid funnits där för varandra. Dragit när den andre behöver dras, stöttat när den andre har behövt stöd, skämtat när den andre har behövt skratta. Därför vill vi avsluta förordet med att tacka varandra.

Ingen av studiens författare köpte ett enda klädesplagg under arbetet med denna uppsats.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund och problemformulering	1
2. Syfte och frågeställningar.....	3
3. Avgränsning	4
3.1. Fortsatt framställning	4
4. Tidigare forskning	5
4.1 Klädsel inom vård och socialt arbete	5
4.2 Män och kvinnors förhållningssätt till kläder	6
4.3 Klädelsens roll i mötet mellan socialarbetare och klienter	7
4.4 Slutsatser av tidigare forskning	8
5. Teoretisk ansats	10
5.1 Smak som distinktion	10
5.2 Frontstage och backstage	11
5.3 Makt som teoretiskt begrepp	12
5.4 Teoretiska funktioner	13
6. Metod och metodologiska överväganden.....	15
6.1 Val av forskningsmetod	15
6.2 Fokusgruppsintervjuer.....	15
6.3 Semistrukturerade intervjuer	17
6.4 Urvalsprocess	17
6.5 Materialinsamling.....	19
6.6 Arbetsfördelning.....	19
6.7 Tillvägagångssätt.....	20
6.8 Bearbetning och analys av data.....	21
6.9 Tillförlitlighet och trovärdighet.....	21
6.10 Forskningsetiska principer	22
7. Resultat och analys.....	24
7.1 Att klä sig inför arbetet.....	24
7.1.1 Analys.....	26
7.2 Att förhålla sig till sin klädsel inför klienten.....	28
7.2.1 Analys.....	30
7.3 Att klä av sig makten.....	31
7.3.1 Analys.....	33
7.4 Att klä sig olämpligt.....	36
7.4.1 Analys.....	38
8. Slutdiskussion.....	40
Referenslista	43
Bilagor.....	46

Bilaga 1	46
Bilaga 2	47
Bilaga 3	48
Bilaga 4	49
Bilaga 5	50

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Vad ska jag ha på mig för kläder till arbetet idag? Kavaj och skjorta? Kjol och blus? Eller jeans och t-shirt? Valet av klädsel kan ses som en trivial företeelse i vardagen likväl som ett timlångt resonerande framför spegeln. Larsson Hultin (2012) diskuterar valet av arbetsklädsel i sin artikel *säg det med kläderna* i näringslivsdelen i Svenska Dagbladet. Dagens val av arbetsklädsel återspeglar den föränderliga tid människan lever i idag, en tid där vi dagligen matas med bilder på kändisars klädsel, där bloggare kan göra sig ett namn på att publicera ”dagens outfit” på nätet, och där modevetenskapen har blivit tilldelad en egen institution på universitet. Modetidningar för män, dokusåpor om aspirerande designers och ett utökat utbud av klädmärken utgör tydliga exempel den föränderliga synen och intresset för klädsel. Om vi tidigare nöjde oss med kläder från stora klädkedjor, finns idag ett utbud som kan göra den mest stilsäkre rådvill. Sociologen Lars Holmberg förklarar det ökade klädintresset med att Sverige har gått från ett homogent land med lagomsvenskar till ett tydligare klassamhälle med ökade inkomstklyftor. Detta ökar vikten att markera sin sociala position i samhället och ett enkelt och tydligt sätt att göra det på är med den egna klädseln (Larsson Hultin, 2012).

Vårt val av arbetsklädsel kan även påverkas av vilken miljö vi arbetar i, vilka personer vi kommer möta eller förväntningar på vår yrkesroll. Peluchette et al. (2005) menar att valet av arbetsklädsel påverkas av individens förhållningssätt till den egna och andras roller på arbetsplatsen. I en arbetskontext bidrar roller till att strukturera arbetet i organisationen och konstruera normer och beteenden på arbetsplatsen. För att inträda i olika roller och spela dem på ett effektivt sätt, måste individen läsa av ledtrådar från kollegors roller och reagera på de förväntningar som dessa ledtrådar signalerar. I konstruktionen av yrkesrollen utvecklar individen en referensram av beteenden och förhållningssätt med hjälp av symboler. Klädseln utgör en viktig symbol i detta, då klädseln inte enbart visar olika yrkesroller utan också synliggör arbetsplatsens formalitet och normstruktur (Peluchette et al., 2005).

Medan det i allmänhet kan förklaras på vilket sätt individer använder sin klädsel för att inträda arbetsplatsens olika roller, kan individens klädval skiljas åt beroende på arbetskontexten och individens kön. Varför? Enligt Rafaeli & Pratt (1993) finns det olika förväntningar och förhållningssätt på män respektive kvinnors klädsel som bottnar i könsnormer. Den manliga

kostymen ses som ett formellt manligt klädesplagg som traditionellt sett symboliserar manlighet och makt. Kvinnliga kläder, som kjolar och uringade plagg är kopplat till stereotypiska kvinnliga attribut. Klädesplaggen symboliserar alltså olika attribut som tillskrivs de olika könen. Davis (1992) menar att kvinnans klädval till arbetet präglas av en större komplexitet än mannens. Samtidigt som kvinnor ska framhäva sin femininitet måste de anpassa sin klädsel för att inte framstå som utmanande och vulgära. Detta leder till att kvinnan ständigt måste förhandla mellan sin femininitet och allmänhetens normer för att inte lida sociala förluster, som sannolikt blir följderna av en alltför noggrann avyttring av feminiserad klädsel (Davis, 1992).

Utifrån detta ställde vi oss frågan vilken betydelse klädseln har inom socialt arbete? En av de viktigaste beståndsdelarna i socialt arbete består av mötet mellan socialarbetare och klient. Enligt Sandström (2008) är socialarbetaren vanligtvis överordnad sin klient, genom att socialarbetaren har stöd av lagstiftning och organisationens resurser i sitt yrkesutövande. Klienten befinner sig oftast i en underordnande position genom att vara beroende av de organisatoriska resurser som socialarbetaren kan tillhandahålla. Parternas olika roller skapar därför en ojämn maktbalans mellan socialarbetare och klient. Scholar (2013) har undersökt fenomenet i engelsk kontext, och det framkommer att socialarbetarens klädsel kan utöka den ojämna maktbalansen mellan socialarbetare och klient. Socialarbetarna i studien uppger att klädsel som kostym och dräkt kan skapa en barriär mellan dem och klienten (Scholar, 2013).

Scholar (2013) menar att klädseln inte enbart representerar individen utan också representerar socialt arbete som profession. Studien pekar på att det sociala arbetet präglas av informella klädkoder, då socialarbetaren företräder en myndighet och förväntas klä sig professionellt och respektabelt. Socialt arbete kan mista sin professionella trovärdighet om inte socialarbetare representerar yrkeskategorin på ett adekvat sätt. I detta sammanhang spelar socialarbetarens klädsel en viktig roll då den utgör en symbol för förtroende, kunskap och auktoritet för klienten (Scholar, 2013).

Ger oss detta ett svar på hur en socialarbetare ska klä sig till arbetet och i mötet med klienten? Frågan uppkom under en introduktionsföreläsning inför vår verksamhetsförlagda utbildning. På föreläsningen deltog både socionomstudenter och deras handledare från olika verksamheter inom socialt arbete. Frågan gav upphov till diskussion där handledarna från fältet hade olika åsikter. Några menade att det var viktigt att vara presentabel för den organisation man arbetar för. Andra framhävde vikten av att anpassa sin klädsel utifrån vilket

Klientel man möter i arbetet. I diskussionen framkom inga svar, utan istället väcktes fler frågor om vilken roll socialarbetarnas klädsel har i socialt arbete.

Kläddiskussionen från introduktionsföreläsningen fångade vårt intresse. När vi letade efter forskning på fenomenet i Sverige fann vi den avsevärt begränsad. Vi beslöt oss därför att genomföra en undersökning, där vi i samtal med yrkesverksamma socialarbetare undersöker vilken roll de tillmäter den egna klädseln i arbetet. Genom undersökningen vill vi belysa hur socialarbetarna reflekterar om klädsel i arbetets olika kontexter och vilka faktorer som påverkar deras klädval.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur socialarbetare på två olika verksamheter förhåller sig till den egna klädseln i olika arbetskontexter för att få en förståelse för de faktorer och argument som påverkar socialarbetarens val av klädsel i arbetet. Syftet kan brytas ned i följande frågeställningar:

1. Hur resonerar socialarbetare när det gäller valet av den egna klädseln?
2. Vilken roll har klienten för socialarbetarens val av den egna klädseln?
3. Vad har socialarbetare för syn på hur makt och klädsel samverkar i deras profession?
4. Vad definierar socialarbetarna som olämplig klädsel i arbetet?
5. Har manliga och kvinnliga socialarbetare samma utgångspunkt i valet av den egna klädseln?

3. Avgränsning

Vi har avgränsat vår studie till att intervjua åtta socialarbetare på två skilda verksamheter. Ena verksamheten utgörs av individ- och familjeomsorgsenheten på socialtjänsten och den andra verksamheten är en dagverksamhet för missbrukare. Vi valde att inte ha klienter som informanter i vår studie på grund av etiska skäl samt att deras deltagande låg utanför ramen för vårt examensarbete. Vår studie syftar till att undersöka betydelsen av socialarbetares klädsel i arbetet och övriga attribut som frisyrrer, piercingar och tatueringar inkluderas inte i detta omfång.

3.1. Fortsatt framställning

Studien är indelad i åtta olika kapitel: inledning, syfte och frågeställningar, avgränsning och fortsatt framställning, tidigare forskning, teoretisk ansats, metod och metodologiska överväganden, resultat och analys, slutdiskussion. I det *första kapitlet* introducerades en bakgrund och problemformulering till studiens ämne. I det *andra kapitlet* presenterades studiens syfte och frågeställningar. Det *tredje kapitlet* har behandlat studiens avgränsningar. I *kapitel fyra* redovisar vi tidigare forskning som vi har tagit del av och som har varit relevant för studien. Det *femte kapitlet* presenterar studiens teoretiska ansats som har använts för att analysera den insamlade empirin. I det *sjätte kapitlet* redogör vi för studiens metod. Inledningsvis motiveras valet av forskningsmetod. Därefter presenteras studiens urvalsprocess och tillvägagångssätt samt hur vi har analyserat det insamlade materialet. Avslutningsvis behandlar kapitlet tillförlitlighet och trovärdighet samt forskningsetiska överväganden. Det *sjunde kapitlet* redovisar studiens resultat och analys utifrån fyra olika teman som är kopplade till studiens forskningsfrågor. Det *åttonde kapitlet* lyfter fram fynd från vår studies resultat och en avslutande diskussion om deras betydelse. Avslutningsvis ges förslag till fortsatt forskning om det studerade ämnet.

4. Tidigare forskning

I följande kapitel kommer tidigare forskning om det aktuella ämnet att presenteras.

Inledningsvis behandlas kläders betydelse inom vård och socialt arbete, där vi redogör för hur kläder kan ta sig uttryck i olika arbetskontexter. Därefter belyser vi män och kvinnors olika förhållningssätt till klädsel i arbetet och vilka faktorer som påverkar deras klädval.

Avslutningsvis lyfts tidigare forskning om kläders roll i mötet mellan socialarbetare och klient fram.

4.1 Klädsel inom vård och socialt arbete

Pratt och Rafaeli (1997) har gjort en studie där de undersöker vilken roll kläder har i organisationer, samt vilka egenskaper de anställda tillskriver sig själva beroende på hur de klär sig. Studien är utförd på ett sjukhus i England där patienter är under rehabilitering. Sjuksköterskorna hade ingen klädkod utan det var tillåtet att använda privata kläder i arbetet med patienterna. I studiens resultat framkommer att sjuksköterskornas klädval såg olika ut beroende på vilken personalgrupp de tillhörde. Sjuksköterskorna skapade en social identitet genom att klä sig enhetligt i den arbetsgrupp de tillhör. Nattpersonalens användning av privat klädsel gav upphov till att de tillskrev sig egenskaper som personlig och vänskaplig. Dag- och kvällspersonalen klädde sig i sjukhuskläder, då de ansåg att de utförde mer akut vård och hade mer kontakt med anhöriga jämfört med nattpersonalen. De ansåg att kläderna utgjorde ett viktigt hjälpmedel i axlandet av yrkesrollen. Studien visar att personalens klädsel påverkade patienterna och deras anhöriga. Deras förväntningar och uppfattningar på organisationen, samt personalens yrkeskompetens grundade sig på personalens klädsel. Doktorers vita rockar symboliserade kompetens och välvilja. Det resulterade i att patienterna och de anhöriga anförtrode sig till doktorerna i högre utsträckning, trots att sjuksköterskorna besatt en större insikt i deras livssituation. Studiens resultat framhäver alltså klädselns symboliska värde på arbetsplatsen (Pratt & Rafaeli, 1997).

Scholars (2013) studie är utförd i en engelsk kontext, där 22 kvinnor och en man fördelades i tre fokusgruppsintervjuer. Utifrån studiens resultat råder det en tvetydighet om professionell klädsel i socialt arbete. I organisationer finns det ofta en bestämd klädkod som den anställda ska förhålla sig till för att representera organisationen och det yrke som utövas. Enligt författaren saknas en självklar klädkodex i socialt arbete, och tolkningen av klädsel i arbetet lämnas därför öppen för socialarbetarna. Deltagarna i studien ansåg att en del socialarbetare

klädde sig på ett sätt som kunde minska professionens trovärdighet. De ansåg att kläder kunde vara en viktig markör för att tydliggöra att socialarbetare tillhör en legitim profession, liksom advokater och doktorer. Deltagarna i studien berättade att deras klädsel hade förändrats i takt med att de fick större förståelse för sin professionella roll, och klädseln blev då mer strikt. De kunde klä sig mer professionellt inför formella möten och om det skulle upp i rätten, vilket de beskrev bidrog till ökat självförtroende och att de kände sig stärkt i sin yrkesroll. Deltagarna klädde sig inte bara professionellt för sin egen skull utan också för klienten. Klienten kunde känna mer trovärdighet för socialarbetaren om klädseln var strikt (Scholar, 2013).

4.2 Män och kvinnors förhållningssätt till kläder

Pratt och Rafaeli (1993) belyser i sin studie kläder ur ett organisations- och genusperspektiv. Kläder kan spegla status och makt där en formell klädsel ofta förhåller sig mer till makt och status än en informell, ledig klädsel. Författarna lyfter upp rådande könshierarki där kostymen ses som ett typiskt manligt plagg som utstrålar maskulinitet och makt medan korta kjolar och urringningar utstrålar en feminin undergivenhet. Kläders material kan också åskådliggöra en klasstillhörighet. Polyester är ett material som utstrålar lägre klass och status än bomull och silke. Materialet på klädseln är attribut som sänder signaler till konsumenterna; om en anställd bär en kostym kan konsumenten tillskriva organisationen egenskaper som professionell och pålitlig (Pratt & Rafaeli, 1993).

Peluschette et al. (2006) framhäver i sin studie att kvinnor visar sig mer intresserade av kläder jämfört med män i arbetskontexter. Kläder visar sig påverka personalens syn på sig själv och en mer proper klädsel kan få dem att känna sig intelligent, professionell, trovärdig. Identiteten i klädseln påverkar deras självförtroende och i stor grad hur de känner, tänker och agerar. Klädselns betydelse i arbetet är i den meningen delaktig i hur personalen utför sitt arbete (Peluchette et al., 2006).

Enligt Bartlett (1994) har arbetsgivare fått ökade befogenheter över sina anställdas klädsel och utseende, där högre krav riktas mot kvinnors klädsel än mäns. Kvinnor kan tvingas bära kjolar, högklackade skor och smink. Klädkoderna för män är färre och kan innefatta att bära kavaj och ha kortklippt hår. Klädkoderna på arbetsplatsen är svåra att avskaffa, då de är anpassade efter de normer som finns i samhället. Bartlett menar att kvinnors val av klädsel präglas av en bredare komplexitet i jämförelse med mannens. Samtidigt som det feminina ska framhävas måste det också begränsas för att inte anspela på sexualitet. Om kvinnans klädsel

tolkas som utmanande i en arbetskontext riskerar hon att bli objektifierad, i stället för att ses som professionell. Dessa strukturer bidrar till att kvinnor löper större risk att begå misstag i sitt klädval än männen (Bartlett, 1994).

Även Scholar (2013) framhäver komplexiteten i kvinnors klädval genom att belysa företeelsen utifrån det sociala arbetets kontext. I Scholars studie framkommer att de kvinnliga socialarbetarna ser sig själva som ansvariga för att kontrollera sina kroppar. Genom sin klädsel vill de utstråla professionalitet och undvika risken att ses som sexuell. De lägger värde i att anpassa sin klädsel beroende på klientens tro, ålder och förväntningar. I mötet med religiösa bär socialarbetarna kläder som täcker armar och ben, medan de i mötet med äldre undviker jeans och tröja. Socialarbetarens klädval grundas alltså på respekt för klienten (Scholar, 2013).

4.3 Klädselns roll i mötet mellan socialarbetare och klienter

Billquist (1999) beskriver i sin doktorsavhandling mötet mellan socialarbetare och klient. Mötet har dubbel karaktär och består både av interaktion mellan två människor och ett möte mellan individen och organisationen. Mötet präglas av ett asymmetriskt förhållande mellan parterna, då de sitter på olika maktpositioner. Socialarbetaren har genom sin yrkesroll makt som tilldelats av samhället genom att arbetet styrs av lagar och bestämmelser. Enligt Billquist har socialarbetaren en ”beskrivningsmakt” då socialarbetaren för journalanteckningar och skriver utredningen. Makten återfinns i ord och begrepp då socialarbetarens språkkod används. Socialarbetaren besitter även en resursmakt genom sin kunskap om klientens problematik och vilka resurser som kan möjliggöra en förbättring av klientens livssituation. Socialarbetaren har i den meningen tolkningsföreträde framför klienten, i olika slags makt som inte klienten har. Det ger deras relation och möte en asymmetrisk prägel (Billquist 1999, s. 202-203).

Även Järvinen (2002) beskriver relationen mellan socialarbetare och klient som asymmetrisk. Socialarbetaren benämns som givare av samhällets tjänster och klienten som mottagare av tjänsterna. Järvinen hänvisar i sin artikel till Bourdieu som beskriver att relationen mellan socialarbetare och klient är förbunden med en symbolisk makt. Makten är inte synlig utan finns dold i socialarbetarens välvilja, hjälp och uppfostran. Genom att hjälpa en annan person, hamnar mottagaren i en beroenderelation. Socialarbetaren lyfter fram hjälpen som en gåva till

klienten, vilket innebär att klienten får en mottagarroll. Järvinen framhäver att givaren ofta förväntar sig en gengåva, till exempel att visa socialarbetaren tacksamhet (Järvinen, 2002).

I sin kandidatuppsats belyser Thomasson och Bremberg (2011) klädsejns roll i mötet mellan socialsekreterare och klient. Studiens respondenter deltog i två fokusgruppsintervjuer med tre kvinnor och en man i vardera grupp. Enligt författarnas resultat strävar socialsekreterarna efter att klä sig neutralt i mötet med klienten, då klädsejln ska passa i mötet med klienter från olika samhällsklasser. I studien framkommer att flera av socialsekreterarna har riktlinjer att förhålla sig till på arbetsplatsen. Samtidigt som socialsekreterarna försöker matcha sin klädsejln efter klienten, ska de förhålla sig till organisationens regler och riktlinjer om lämplig klädsejln. Studiens deltagare anser att lämplig klädsejln ses som professionell om klädesplaggen präglas av ett konventionellt och konservativt stuk. Socialsekreterarnas val av klädsejln till mötet med klienten grundades alltså både i klientens klädsejln och i organisationens riktlinjer om arbetsklädsejln. Även Scholar (2013) framhäver i sin studie att socialarbetare anpassar sin klädsejln efter klienten. Studiens resultat visar att socialarbetarna väljer bort exklusiva och finare kläder i deras val av arbetsklädsejln, då det tydliggör den ojämna maktbalansen mellan socialarbetare och klient. Socialarbetarens klädsejln i arbetet kan på så vis skapa en barriär mellan socialarbetare och klient. Detta förhållningssätt präglade främst yrkesutövning som handlade om ekonomiskt bistånd, där socialarbetarens exklusiva klädsejln kan framhäva klientens ekonomiska utsatta situation (Scholar, 2013).

4.4 Slutsatser av tidigare forskning

I vårt sökande efter tidigare forskning om klädsejln inom socialt arbete har det visat sig att den är tämligen begränsad. De enda konkreta källorna vi har funnit är Scholars (2013) studie om klädsejlns betydelse i socialt arbete utifrån en engelsk kontext och Thomasson och Brembergs (2011) kandidatuppsats om hur socialsekreterare ser på den egna klädsejln. Däremot har vi funnit tidigare forskning som behandlat fenomenet i andra arbetskontexter. Pratt och Rafaelis (1997) studie visar på att patienternas syn på sjuksköterskor och doktorer påverkades av vårdpersonalens klädsejln. Doktorernas vita rockar symboliserade i större utsträckning kompetens och välvilja än sjuksköterskornas klädsejln, vilket resulterade i att patienterna anförtrödde sig till doktorerna i större utsträckning. Studien pekar på att vårdpersonalens klädsejln påverkade deras relation med patienterna. Ytterligare en studie som behandlar klädsejlns betydelse i arbetet är Bartlett (1994) som menar att arbetsgivare har fått ökade befogenheter över sina anställdas klädsejln, och ställer högre krav på kvinnors klädsejln än mäns

(Bartlett, 1994). Vi ställer oss kritiska till Bartletts resonemang om detta, då hon inte konkretiserar vilka arbetsgivare studien syftar på. Innebär det att kvinnors ökade krav på klädsel i arbetet är generaliserbart till andra arbetskontexter, som till exempel socialt arbete?

Informanterna i både Scholars (2013) studie och Brembergs och Thomassons (2011) består av en övergripande majoritet kvinnor. Detta bidrar till att manliga socialarbetares syn och förhållningssätt till klädsel i arbetet är underrepresenterad i de båda studierna. Bremberg och Thomasson studerar enbart socialsekreterares syn på klädsel, vilket lämnar det övriga fältet utforskat. Vi har ett kritiskt förhållningssätt till de båda studiernas urval av informanter, då det exkluderar manliga socialarbetare. Däremot pekar samtliga studier på att klädsel i arbetet har betydelse, både för de personer vi arbetar med och de personer vi möter i vår yrkesroll. Då ämnet är utforskat i begränsad omfattning vill vi genom vår studie bidra med att belysa klädselns betydelse inom det sociala arbetet. För att få en representativ bild av hur socialarbetare förhåller sig till klädsel inom arbetet, är våra informanter jämnt könsfördelade. Vår studie syftar också till att belysa fenomenet utifrån två olika verksamheter, för att få en inblick i socialarbetares syn på klädsel inom olika arenor i det sociala arbetet.

5. Teoretisk ansats

I följande kapitel kommer presenteras den teoretiska ramen för vår studie. I varje teori har vi hämtat nyckelbegrepp och resonemang som är väsentliga för analysen och bortser därmed från begrepp som inte är relevanta. Först behandlas begrepp ur Bourdieus teori om smak och social distinktion, därefter Goffmans frontstage och backstage, kapitlet avslutas med Foucaults maktanalys.

5.1 Smak som distinktion

Bourdieus teori om social distinktion innebär att en social position i samhället fixeras genom människors smak. Ordet ”smak” får valen människor gör att låta som något naturligt och spontant, medan Bourdieu menar att vår smak är medfödd och ger uttryck för olika tillgångar av kapital. Människans position i samhället befästs av individens kapital, som kan delas upp i tre olika komponenter: kulturellt kapital, ekonomiskt kapital och socialt kapital (Bourdieu 1984, s. 260-267; Bourdieu 1993, s. 247-248). *Kulturellt kapital* återfinns i kultur, exempelvis i konst, musik och litteratur. Kulturellt kapital kan bestå av examina från respekterade lärosäten eller en förmåga att uttrycka sig väl i tal och skrift (Broady 1991, s. 171-172). Med *ekonomiskt kapital* avses både ekonomiska och materiella tillgångar. *Socialt kapital* byggs upp av de resurser och personer som finns i individens nätverk, exempelvis i vänskapsband, släktrationer samt i kontakter med gott rykte (Bourdieu 1984, s. 260-267; Bourdieu 1993, s. 271-274).

Bourdieu beskriver att den kulturella smaken ofta ses som en gåva. Däremot visar det sig enligt vetenskapliga observationer att den kulturella smaken är en produkt av uppfostran och utbildningsnivå, och är därmed en effekt av klasspositioner (Bourdieu, 1984).

Whereas the ideology of charisma regards taste in legitimate culture as a gift of nature, scientific observation shows that cultural needs are the product of upbringing and education: survey establish that all cultural practices (museum visits, concert-going, reading etc.), and preferences in literature, painting or music, are closely linked to educational level (measured by qualifications or length of schooling) and secondarily to social origin (Bourdieu 1984, s.1).

Bourdieu beskriver att de till synes triviala valen människor gör i vardagen inte är någon slump. Genom att undersöka människors smak av mode, konst och boende kan en kollektiv livsstil befästs (Carle 2010, s. 387-388). En kollektiv livsstil består av en mängd variabler som är svåra att särskilja, exempelvis kön, ålder, utbildningsnivå, politisk uppfattning och

religion. Kapitalen skapar en distinktion mellan människor i samhället. I det totala kapitalet, det vill säga summan av det kulturella-, ekonomiska- och sociala kapitalet, sker klassindelningen där de individer som besitter makt och resurser hamnar i toppen medan de individer som har lägst kapital hamnar i botten (Bourdieu 1993, s. 258-259).

Smaken visar en kollektiv tillhörighet där kläder kan ge uttryck för sociala och klassmässiga relationer. Genom att tillhöra en grupp innebär det också en avgränsning från andra grupper. Valet av klädsel kan spegla klass, position och ekonomiska förutsättningar. Genom att bära dyra märkeskläder, kavaj och skjortor, sänder överklassen ut en signal om en tillhörighet till en högre klass, där distansen till de lägre klasserna tydliggörs. Vi klär oss med andra ord i de kläder och märken som vi anser uttrycker och speglar den sociala ställning och kollektiva tillhörighet vi vill referera till (Carle 2010, s. 387-390).

5.2 Frontstage och backstage

Goffman delar i sitt dramaturgiska perspektiv in världen i en främre och en bakre region. Uppdelningen är en skildring av det som är offentligt respektive hemligt. Regionerna skiljs åt genom varseblivningsbarriärer i form av väggar och geografiska skillnader. I den främre regionen är individen inför ”publik” och publiken mellan de skilda rummen varierar. Det kan exempelvis vara på arbetet där publiken består av dina kollegor, i skolan där du möter dina studiekamrater eller i baren där du möter dina vänner. I den främre regionen finns normer om hur vi ska bete oss i närvaro av andra, och vi känner av vad som är passande i den specifika situationen (Persson 2012, s. 106-108).

Goffman menar att i den främre regionen spelar vi olika roller beroende på sammanhang och vilken publik vi står inför. Hur vi framställer oss i den främre regionen påverkas bland annat av individers och samhällets uppfattningar om hur en person ska föra sig i olika situationer. Den bakre regionen speglar ett beteende som är avskärmat från insyn. Även i den bakre regionen anpassar vi oss efter den rådande situationen. Saker kopplat till intimitet och kropp gör vi endast när vi är helt själva eller tillsammans med en partner. Inför familj och vänner kan vi visa mer av våra personliga åsikter. Gränsdragningen mellan främre och bakre regionen varierar bland annat beroende på kultur, klass, genus och ålder (Persson 2012, s. 110-111).

Goffman beskriver den bakre regionen på följande sätt:

Där kan man ändra scenkostymer och granska dem med tanke på eventuella skavanker. Där kan team gå igenom sitt framträdande, gallra bland alla stötande uttryck när ingen publik är närvarande som kan bli kränkt av dem. Där kan mindre lyckade teammedlemmar, som inte är tillräckligt uttrycksfulla, tränas upp eller avskiljas från framträdandet. Där kan den agerande koppla av; han kan lägga av sin fasad, vila från sina repliker och kliva ut ur sin rollgestalt (Goffman 2004, s.102).

Goffman (2004) beskriver en främre och bakre region på arbetsplatser som även de är förknippade med normer. En kvinna som arbetar i en butik förväntas stå upp hela dagen, ständigt le samt klä sig efter butikens standard men som hennes ekonomi egentligen inte tillåter. I den bakre regionen kan personen gå av scenen och bestrida de intryck som getts i den främre regionen. Kvinnan kan sätta sig ned och ändra sin klädsel (Goffman 2004, s. 99-100). Goffman menar att en växling mellan de olika regionerna kan vara synbar för blotta ögat:

Ett av de mest intressanta tillfällena som ges för att studera intrycksstyrning är det ögonblick då en agerande lämnar den bakre regionen och går ut till ett ställe där publiken finns, eller när han återkommer därifrån, för i de ögonblicken kan man bevittna ett fruktansvärt rollbyte (Goffman 2004, s.109).

5.3 Makt som teoretiskt begrepp

Foucaults begrepp kännetecknas av en dubbelhet med avseende på att se makt som en relation och makt som en aktivitet. Makten är en aktivitet i den mening att den utövas över andra, samtidigt som den är ett växelspel mellan ojämlika och rörliga relationer. Makt är en kraft som är öppen, föränderlig och tillhör ingen särskild aktör. Som kraft kan den verka, påverka och förändra. Makten skapas och utgår från hela samhället. Den finns i interaktionen mellan människor i sociala relationer, och i varje social relation finns en maktrelation (Hörnqvist 2012, s.11-19). Foucault beskriver ett av sina maktbegrepp på följande sätt:

The exercise of power is not simply a relationship between "partners", individual or collective; it is a way in which some act on others. Which is to say, of course, that there is no such entity as power, with or without a capital letter; global, massive, or diffused; concentrated or distributed. Power exists only as exercised by some on others, only when it is put in action, even though, of course it is inscribed in a field of sparse available possibilities underpinned by permanent structures. This also means that power is not a matter of consent (Foucault 2002a, s.340).

Av citatet framgår att Foucault menar att det inte finns någon kärna varifrån makten utgår. Foucault beskriver att det existerar en föreställning om att all makt finns hos staten via till exempel lagstiftning, men hävdar att den är felaktig (Foucault, 2002a, s. 340-341). Institutioner och instanser producerar inte maktrelationer utan reproducerar den makt som finns i samhället. Staten, religionen, produktionen och familjen samordnar makten och fördelar den (Lindgren 2007, s. 255-256).

It need to be considered as a productive network that runs through the whole social body, much more than as a negative instance whose function is repression (Foucault 2002a, s.120).

Makt är således en växelverkan mellan individer och fungerar som ett styrkeförhållande i varje mellanmännisklig relation. Styrkeförhållandets skillnader grundar sig i kön, ålder, kunskap, erfarenhet och skillnader i samhällslig position. Maktrelationen finns således inom en familj, en kärleksrelation och ett grannskap. Makten finns överallt men kan ta olika former beroende på hur styrkeförhållandet mellan individerna ser ut, om det är medfödda privilegier, tillgång till kapital, fysisk styrka eller institutionell uppbackning. Makt kan endast existera via maktrelationer, där styrkeförhållandet kan bestå av maktutövning och motstånd. För att utöva makt krävs ett övertag i styrkeförhållandet, och för att utöva motstånd krävs ett underläge i styrkeförhållandet (Hörnqvist 2012, s. 152-154; Foucault 2002b, s. 104-105). Foucault beskriver förhållandet mellan makt och motstånd på följande sätt:

Att där makt finns, finns motstånd och att likväl, eller kanske just därför, motståndet aldrig står i utanförställning i förhållande till makten (Foucault 2002b s.105).

Det finns med andra ord inget förhållande utanför maktförhållandet, där motståndet utgör ena sidan av maktrelationen. Foucault lyfter fram att motstånd förekommer av olika slag: våldsamma, kompromissvilliga, spontana, osannolika och nödvändiga (Foucault 2002b, s.105-106).

5.4 Teoretiska funktioner

Vi kommer använda oss av Bourdieus teoretiska begrepp ”smak och social distinktion” i vår analys, då det belyser människors olika sociala positioner utifrån deras smak rörande bland annat klädsel. Begreppen kan hjälpa oss att tolka socialarbetarnas val av klädsel utifrån individens sociala ställning och kollektiva tillhörighet, samt hjälpa oss förstå hur socialarbetare förhåller sig till sin klädsel i mötet med klienten. Begreppen avser även att

tydliggöra hur socialarbetarna handskas med de kapital de besitter och vilka signaler socialarbetarna medvetet eller omedvetet sänder ut via sin klädsel.

Med hjälp av Goffmans teoretiska begrepp *frontstage* och *backstage* vill vi belysa de tillfällen socialarbetaren anpassar sin klädsel beroende på arbetskontext, däribland mötet med klienten. Vi kan med stöd av begreppen få en förståelse för hur socialarbetaren resonerar i valet av sin klädsel, samt vilka tillfällen socialarbetaren tillmäter klädseln någon betydelse, och om det finns tillfällen då klädseln har mindre betydelse. I analysen kommer vi att använda oss av benämningen *främre regionen* och *bakre regionen* istället för *frontstage* och *backstage*. Det valet grundas i att vi eftersträvar ett enhetligt och tydligt språk i uppsatsen.

Foucaults maktbegrepp kommer utgöra ett teoretiskt verktyg i vår analys av klädselns roll i det ojämna maktförhållandet mellan socialarbetare och klient. Socialarbetare har ett övertag i styrkeförhållande mellan socialarbetare och klient, då socialarbetaren har kunskap, en högre samhällelig position och institutionell uppbackning. När en klient kommer i kontakt med en socialarbetare är denne i regel i behov av socialarbetarens hjälp, det vill säga kunskaper och position i samhället. Det i sin tur ger socialarbetaren ett maktövertag. Med hjälp av maktbegreppet vill vi förstå om socialarbetaren via sin klädsel kan påverka maktrelationen ytterligare, om makten till viss del kan döljas via socialarbetarens klädsel (klä sig mer likt klienten) eller öka den ojämna maktbalansen (klädsel som utstrålar makt som dräkt, kavaj).

6. Metod och metodologiska överväganden

Följande kapitel kommer inledningsvis avhandla studiens forskningsansats och val av forskningsmetod. Därefter presenteras studiens urvalsprocess, tillvägagångssätt samt bearbetning och analys av data. Kapitlet avslutas med ett resonemang om tillförlitlighet och trovärdighet samt forskningsetiska principer.

6.1 Val av forskningsmetod

Syftet med denna studie är att undersöka vilken roll socialarbetaren tillmäter klädseln i olika arbetskontexter. För att undersöka detta har vi valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod vars ontologiska ståndpunkt är konstruktivistisk. Detta innebär att kunskap om den sociala verkligheten är tolkningsinriktad, där tyngdpunkten ligger på att den sociala verkligheten förstås utifrån hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet. Kvalitativ forskningsmetod tenderar mer åt ett induktivt än ett hypotetiskt deduktivt förhållningssätt till teori och praktik (Bryman 2011, s. 340-344; Kvale & Brinkman 2009, s. 30-33, 42-45).

Vi vill studera enskilda socialarbetares tolkningar, upplevelser och reflektioner över klädselns betydelse i olika arbetskontexter. Det innebär att vi söker efter förståelse och strävar inte efter en förklaring av det aktuella ämnet. Kvalitativ metod riktar sig främst mot en liten undersökningsgrupp i specifika kontexter medan kvantitativ metod tangerar en större undersökningspopulation. Kvalitativ metod är i vår studie mer fördelaktig än kvantitativ metod, då vi avser att undersöka hur ett litet antal socialarbetare förhåller sig till klädsel i arbetet.

6.2 Fokusgruppsintervjuer

Enligt Bryman (2011) innebär fokusgruppsintervjuer att flera personer intervjuas samtidigt utifrån en specifik frågeställning eller ett specifikt tema (Bryman 2011, s. 446-448). Målet med våra fokusgrupper är inte att gruppen ska nå samförstånd om de frågor som diskuteras eller finna lösning på dem, utan att få fram olika uppfattningar om det diskuterade ämnet (jmf Kvale & Brinkmann 2009, s. 166-167). Utifrån ovanstående resonemang kommer tyngden i våra fokusgruppsintervjuer utgöras av gruppdeltagarnas diskussioner, medan vi som moderatörer kommer att inta ett avvaktande förhållningssätt till intervjun. Vi kommer att ha ett relativt restriktivt förhållningssätt till att huvudsakligen hålla diskussionen vid liv och

introducera nya frågeställningar, då vi vill lämna utrymme för informanternas egna reflektioner över det aktuella ämnet.

Vår tanke bakom fokusgruppsmetoden är att få till ett naturligt diskussionsklimat, ett aktivt meningsutbyte och en bekväm atmosfär, där gruppdeltagarna kan diskutera, ställa frågor och kommentera varandras åsikter och syn på det aktuella ämnet. Vår ambition med våra fokusgruppsintervjuer är att synliggöra ett rikt spektrum av synpunkter, aspekter och åsikter om hur socialarbetare resonerar om klädselns betydelse i olika arbetskontexter. Genom att ge fokusgruppens deltagare utrymme till egen tolkning av våra frågeställningar, skapas sannolikt gynnsamma förutsättningar för att nya perspektiv på det diskuterade samtalstemat kommer upp till ytan. När gruppdeltagarna och moderatorn är samspelta uppstår en bra gruppdynamik som kan ta diskussionen till nya och ofta oväntade riktningar (jmf Wibeck 2010, s. 52-54; jmf Kitzinger, 1995).

Enligt Morgan (1996) kan en fokusgruppsintervju vara mer eller mindre strukturerad i sin karaktär. Ovanstående resonemang pekar på att våra fokusgruppsintervjuer tenderar åt en mer ostrukturerad variant, då vi kommer ha låg grad av inblandning i gruppens diskussioner. Vårt mål med detta angreppssätt är att synliggöra olika aspekter och spontana föreställningar om det aktuella ämnet. I en mer strukturerad variant av en fokusgruppsintervju tenderar moderatorn att interageras mer med fokusgruppens deltagare. Det tar sig uttryck i att moderatorn ställer direkta frågor till informanterna och kan handfast fördela ordet mellan informanterna. Utgångspunkten för våra fokusgruppsintervjuer är att få förståelse om det studerade fenomenet genom socialarbetares yrkesförankrade resonemang om ämnet. Det pekar på att en ostrukturerad variant av en fokusgrupp är ett lämpligt angreppssätt, eftersom gruppdeltagarna i större utsträckning uppmuntras till en spontan diskussion än i en strukturerad form av fokusgruppsintervjuer (jmf Morgan 1996, s. 142-146).

En av fokusgruppsmetodens begränsningar utgörs av att interaktionen mellan gruppdeltagarna kan ha för studien oönskade effekter. De resultat som erhållits av en fokusgrupp kan härledas till en enskild gruppdeltagare om denne har haft en dominant och påstridig roll i fokusgruppen. Detta kan ge upphov till att andra gruppdeltagare blir reserverade eller hindras från att framhäva sin åsikt i diskussionen (Stewart & Shamdasani 2015, s. 47-49).

6.3 Semistrukturerade intervjuer

Vi valde att följa upp fokusgruppsintervjuerna genom att intervjua enskilda gruppdeltagare för att få djupare inblick i resonemang, perspektiv och åsikter som hade uppkommit under fokusgruppsintervjun. Detta gav oss tillgång till en mer detaljerad och ingående bild av fenomenet än vad enbart fokusgruppsintervjuer tillåter. Strategin gav oss fördelen att först identifiera en rad olika perspektiv och aspekter av ämnet, för att sedan använda denna insikt som utgångspunkt i fördjupningen av specifika resonemang. Kombinationen av fokusgruppsintervjuer och enskilda intervjuer ger oss sannolikt en bred bild av vårt forskningsämne, då vi både belyser gruppens diskussion och den enskildes resonemang (jmf Morgan 1996, s. 133-136).

Våra intervjuer har en semistrukturerad form med avsikten att göra intervjuprocessen flexibel. Tonvikten ligger på att ge informanterna möjlighet att utveckla sina tolkningar, idéer och synpunkter om de ämnen vi tar upp. Våra semistrukturerade intervjuer tog avstamp i en intervjuguide över specifika teman som behandlades under intervjuerna. Intervjuguidens frågor hade ingen strikt ordningsföljd utan kunde göras flexibel för att anpassas till hur den enskilda intervjun efterhand utföll. Detta möjliggjorde att vi kunde återkoppla informantens svar till tidigare resonemang i intervjun (jmf Bryman 2011, s. 206, 414-415; jmf Denscombe 2009, s. 234-235).

6.4 Urvalsprocess

Vår studies ursprungliga intervjumetodologiska utgångspunkt var att besvara våra dåvarande forskningsfrågor med empiri erhållet från fyra könshomogena fokusgruppsintervjuer. De dåvarande forskningsfrågorna bestod av att undersöka betydelsen av socialarbetares klädsel utifrån ett genusperspektiv. Vi antog att könsheterogen sammansättning av gruppdeltagare kunde ha en hämmande effekt vid diskussion om genus i fokusgruppsintervjuerna, då åsikter om ämnet kan förbli outtalade eftersom det kan uppfattas som känsligt av det motsatta könet.

Efter diskussion om ovanstående studies genomförbarhet kom vi fram till att upplägget låg utanför ramen för vårt examensarbete. Vi ansåg att fyra könshomogena fokusgruppsintervjuer skulle bli tidskrävande. Dessutom kräver urvalet att det finns fyra manliga och fyra kvinnliga socialarbetare på respektive verksamhet, vilket försvårar valet av informanter till studien. Det gav upphov till att vårt syfte och frågeställningar ändrades till att undersöka hur socialarbetare på två olika verksamheter förhåller sig till den egna klädseln i olika arbetskontexter. För att

besvara detta använde vi oss av två könsheterogena fokusgruppsintervjuer samt fyra semistrukturerade intervjuer. Fokusgrupperna bestod av fyra informanter i vardera fokusgrupp. Informanterna till de enskilda intervjuerna utgjordes av två deltagare från respektive fokusgrupp.

Fokusgruppsintervjuer, som består av färre än sex deltagare, benämns minifokusgrupper och är vanligt förekommande i småskalig forskning (Denscombe 2009, s.240-241). Vi valde att ha ett litet antal deltagare i fokusgruppsintervjuerna, för att ge varje informant större utrymme att framhäva sina åsikter och erfarenheter av det diskuterade ämnet (jmf Morgan 1996, s. 146). Den första fokusgruppsintervjuns informanter arbetade tillsammans inom individ- och familjeomsorgsenheten på socialtjänsten. Den andra fokusgruppsintervjuns informanter arbetade tillsammans på en dagverksamhet för missbrukare. Den sistnämnda verksamheten bedriver inte enbart en dagverksamhet utan utför även hembesök hos klienter med missbruksproblematik. Valet av verksamheter grundades på våra frågeställningar som syftar till att undersöka hur socialarbetare på två skilda verksamheter förhåller sig till den egna klädseln i olika arbetskontexter. Studiens informanter var ekvivalent könsfördelade i samtliga intervjuer. Det ger oss sannolikt en gynnsam förutsättning att undersöka om det finns någon skillnad mellan hur manliga och kvinnliga socialarbetare resonerar om sin egen klädsel. Om våra informanter hade en ojämn könsfördelning hade det sannolikt haft en tendensiös effekt på vårt resultat.

Att informanterna känner varandra och ingår i samma arbetsgrupp på respektive verksamhet gör att de är medlemmar i en ”naturlig grupp”. I en naturlig grupp är medlemmarna bekanta med varandra sedan tidigare, genom att de kan utgöras av vänner eller kollegor. Vi valde att använda oss av naturliga grupper i våra fokusgruppsintervjuer för att skapa ett avslappnat samtalsklimat, då samtal om klädsel i arbetet kan uppfattas som ett känsligt ämne. Genom att våra informanter tillhörde samma arbetsgrupp på respektive verksamhet, kunde de relatera till varandras kommentarer till händelser i deras gemensamma vardag. Genom att informanterna arbetar tillsammans i samma arbetslag på respektive verksamhet gör dem till homogena grupper. Grupperna har även en heterogen karaktär, då informanterna är i olika åldrar, har olika kön och olika yrkesmässiga erfarenheter (jmf Kitzinger, 1995).

Urvalet av informanter till fokusgruppsintervjuerna på individ- och familjeomsorgsenheten respektive dagverksamheten för missbrukare var strategiskt, vilket innebär att de aktuella personerna som valts ut för intervjuerna antogs vara relevanta för att besvara vår studies syfte

och frågeställningar. Vi kontaktade respektive chef på de ovannämnda verksamheterna för att få tillåtelse att intervjua de avsedda arbetsgrupperna. Efter att ha gett sitt samtycke gav de oss access till de enskilda informanterna, vilket ger cheferna rollen som grindvakt i vår studie (jmf Bryman 2011, s. 384-386).

Vår studies informanter utgörs endast av socialarbetare som handläggare utan chefsuppdrag och har därmed direkt kontakt med klienten i sitt dagliga arbete. Vi beslutade att exkludera personer med någon form av chefsposition, då en sådan person skulle kunna inskränka på fokusgruppintervjuernas samtalsklimat (jmf Kitzinger, 1995). I stället tog vi detta beslut för att starta ett samtal om klädselns roll i olika arbetskontexter på ett så öppet och förutsättningslöst sätt som möjligt. Detta möjliggör att vi sannolikt får ta del av de olika dimensioner av fenomenet som informanterna upplever.

6.5 Materialinsamling

Genom att utgå från Libris, Swepub och Social service abstract har vi sökt material som legat till grund för studien. Vi utgick från sökorden *attire, clothing, dress, profession, work, social work, social workers, socialt arbete, socialarbetare, kläder, arbete*. Ovanstående sökord har kombinerats i sökandet efter relevant tidigare forskning. En annan betydelsefull kunskapskälla vi har använt för att finna litteratur om ämnet är Universitetsbiblioteket i Kalmar. Artiklarna i studien är peer-reviewed vilket innebär att de är granskade och bedömda av experter, både vetenskapligt och innehållsmässigt. Peer-reviewed syftar alltså till att säkerställa den vetenskapliga kvalitén. I vår genomgång av tidigare forskning har vi noterat att socialarbeters klädsel är ett ämne som utforskats i begränsad omfattning. Efter ett intensivt sökande och noga överväganden har vi funnit material som har varit av relevans för vår studie.

6.6 Arbetsfördelning

Genom hela arbetet med undersökningen har vi haft en kontinuerlig dialog rörande allt som har haft med den att göra. Vi har medverkat på alla studiens intervjuer och har haft ett jämnt fördelat ansvar över dessa. Båda två har varit delaktiga i alla delar av skrivandeprocessen och aktivt reflekterat kring insamlad data, resultat och analys. Vi skrev inledningskapitlet, syfte och frågeställningar samt tidigare forsknings gemensamt. Därefter hade David huvudansvaret för metodkapitlet och Katarina för teorikapitlet. Vi har gemensamt utformat resultat och analyskapitlet samt slutdiskussionen utifrån reflekterande dialog om undersökningens empiri och teori.

6.7 Tillvägagångssätt

Till att börja med kontaktade vi varje enskild informant på respektive verksamhet genom mail för att boka tid och plats för intervjuerna. Detta följdes upp med att maila ut informationsbrev (bilaga 1) där vi beskrev vad studien avser att undersöka och informerade om etiska ståndpunkter samt hur datainsamlingen skulle gå till. Innan fokusgruppsintervjuerna skulle äga rum utarbetade vi en intervjuguide utifrån våra forskningsfrågor. Intervjuguiden (bilaga 2) bestod av tre större huvudfrågor med ett flertal tillhörande underfrågor. Frågorna i intervjuguiden var utformade på ett sådant sätt att de skulle väcka tankar och reflektion hos informanterna och syftade mer till att utgöra ett diskussionsunderlag än ett strikt frågeschema. Intervjuguiden tjänade även oss genom att visa vilka frågor som hade besvarats och vad vi behövde fråga mer om.

Innan fokusgruppsintervjuerna skapade vi en struktur för hur vi skulle inleda intervjun och vilka roller vi skulle ha i intervjusituationen (bilaga 3). Vi beslutade oss för att ha en ekvivalent arbetsfördelning genom att vara moderator för varsin intervju. Den av oss som var moderator hade huvudansvaret för att inleda intervjuprocessen och se till att våra intervjufrågor besvarades. Den av oss som inte var moderator axlade rollen som ”sidekick” vilket möjliggjorde ytterligare reflektion och möjlighet att referera till det som sagts tidigare under intervjun samt observation av gruppens interaktion (Bryman 2011, s. 421-429).

Fokusgruppsintervjuerna ägde rum på informanternas respektive arbetsplats för att skapa ett bekvämt och avslappnat samtalsklimat för informanterna. Vi placerade oss själv och informanterna i en ring med syftet att framhäva fokus och ögonkontakt mellan informanterna, vilket kan underlätta kommunikationen i gruppen. För att få ett så avslappnat och naturligt diskussionsklimat som möjligt poängterade vi att informanterna förväntades att diskutera med varandra i första hand och att vi kommer delta i diskussionen så lite som möjligt (jmf Kitzinger, 1995). Under fokusgruppsintervjuerna hade informanterna ett bra flöde i sina diskussioner och besvarade ofta våra frågor utan påverkan av oss. Vi båda kunde inta en mer observerande roll och behövde enbart flika in med vissa frågor och reflektioner. Efter varje avslutad intervju sammanfattade och reflekterade vi över den genomförda intervjun samt kontrollerade att materialet hade spelats in på ett framgångsrikt sätt.

Vi följde upp fokusgruppsintervjuerna med fyra enskilda intervjuer, två på respektive verksamhet. Inför de enskilda intervjuerna skickade vi informationsbrev (bilaga 4) till

respektive informants mail. Vi utformade en intervjuguide (bilaga 5) som var sprungen ur den data som fokusgruppsintervjuerna hade tillhandahållit. Detta tillvägagångssätt gav oss möjlighet att fördjupa oss i intressanta resonemang, perspektiv och åsikter (jmf Morgan 1996, s. 133-136). Vi hade samma ekvivalenta arbetsfördelning i de enskilda intervjuerna, en var intervjuare och den andra ”sidekick”. Sammanlagt hade vi huvudansvaret för en fokusgruppsintervju och två enskilda intervjuer var. De enskilda intervjuerna gav oss den fördjupade kunskapen om det studerade fenomenet vi hade hoppats på och gav ett värdefullt bidrag till vår empiriska data.

6.8 Bearbetning och analys av data

För att säkerställa identifieringen av informanternas olika röster valde vi att transkribera direkt efter varje avslutad intervju. Vi inledde transkriberingsprocessen genom att lyssna noga på vad som sades. Ibland fick vi spola tillbaka ljudbandet och lyssna igen för att försäkra oss att vi hört rätt. Vi transkriberade samtliga intervjuers fulla längd, bortsett från enstaka ohörbara partier. Vi gjorde inga grammatiska eller språkliga korrigeringar av informanternas utsagor, utan behöll dem i sin genuina form, för att kunna skriva ut vissa ord och meningar, som uttrycker en särskild känsla som till exempel ordet ja; det skrev vi ut som ja? eller ja! beroende på uttrycksform (jmf Bloor et al. 2002, s. 58-62). Vi transkriberade hälften var av fokusgruppsintervjuerna. Det vill säga, om intervjun var 90 minuter lång transkriberade en av oss de första 45 minuterna och den andra resten. Vi transkriberade två enskilda intervjuer var. I analysen av vår empiriska data har vi hämtat inspiration från en metod som Stewart och Shamdasani (2015) benämner ”The scissor and sort technique” (Stewart & Shamdasani 2015, s.123-124). Först läste vi grundligt igenom transkriberingarna från samtliga intervjuer och identifierade teman och mönster som var relevanta för våra forskningsfrågor. Därefter, baserat på den noggranna läsningen, urskiljde vi ordval, meningar och längre dialoger mellan enskilda informanter. Efter det valde vi ut citat som på ett kortfattat och representativt sätt belyste ämnet i varje specifikt tema (jmf ibid).

6.9 Tillförlitlighet och trovärdighet

Samhällsvetenskapliga undersökningar kan bedömas utifrån kriterierna reliabilitet och validitet, vilka handlar om att få en bild av kvaliteten i undersökningen (Bryman 2011, s. 49-50). Enligt Kvale och Brinkman (2009) har vissa kvalitativa forskare avfärdat begreppen validitet och reliabilitet med argumentet att begreppen grundas i positivistiska föreställningar

om kunskap som förhindrar kreativitet och emancipatorisk kvalitativ forskning (Kvale & Brinkman 2009, s. 262-263). Ett mer lämpligt sätt att kvalitetssäkra en kvalitativ undersökning är att bedöma dess *tillförlitlighet* i termer av: Trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera (jmf Bryman 2011, s. 354 -356).

För att vår studie ska uppnå hög grad av trovärdighet har vi strävat efter att återge en tydlig och överrensstämmande bild av den sociala verklighet vi har studerat. När studien är fulländad kommer produkten korrespondera med informanter som har deltagit i studien, vilket stärker trovärdigheten i vår studie. Tillförlitlighetskriteriet som rör överförbarhet handlar om hur pass överförbara undersökningens resultat är till en annan miljö. Vi ser svårigheter med vår studies överförbarhet, då studie är kontextbunden och innefattar ett litet antal informanter. Däremot förhåller vi oss till överförbarhet genom att ge en detaljrik och omfattande beskrivning av våra studerade kontexter. För att uppnå pålitlighet i vår studie har vi valt att noggrant redogöra för vårt urval och tillvägagångssätt. Genom att ge läsaren en inblick i forskningsprocessens alla delar och val, får vår studie transparens och tillgänglighet. I samhällsvetenskaplig forskning är det inte möjligt att uppnå fullständig objektivitet och styrka och konfirmera handlar om hur forskaren förhåller sig till detta. Under hela vår forskningsprocess har vi strävat efter ett objektivt förhållningssätt genom att inte låta våra personliga värderingar färga studiens olika delar och försökt tillämpa ett kritiskt tänkande. För att uppnå detta har vi haft en kontinuerlig dialog och reflektion med varandra hur vi förhåller oss till studiens teori och empiri (jmf Bryman 2011, s. 352-356).

6.10 Forskningsetiska principer

En essentiell beståndsdel inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning är att visa hänsyn till de individer som på ett eller annat sätt berörs av forskningen. Samhällets medlemmar har ett berättigat krav på skydd mot otillbörlig insyn i till exempel sina livsförhållanden. Detta krav benämns individskyddskravet och utgör utgångspunkten för forskningsetiska överväganden. Individskyddskravet är i sin tur uppdelat i fyra olika huvudkrav och kallas enligt Vetenskapsrådet (2002) för: *Informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.

Enligt *Informationskravet* är forskare skyldig att informera de av forskningen berörda om deras roll i undersökningen, vilka villkor som råder för dem och om det frivilliga deltagandet. Innan intervjuerna skickade vi ut ett informationsbrev (se bilaga 1, 4) till samtliga informanter

via e-post. Brevet innehöll en beskrivning av studiens syfte samt information om tillvägagångssätt och etiska ståndpunkter. Vid intervjutillfället frågade vi om samtliga informanter hade tagit del av informationsbrevet och om vi hade deras muntliga samtycke till att intervjun spelades in enlighet med samtyckeskrauet (ibid).

Konfidentialitetskravet innebär att de uppgifter om personer som involveras i undersökningen ska förvaras och behandlas på ett sådant sätt att informationen inte kan nås av obehöriga. Vår studie är genomförd i en mindre kommun i södra Sverige. Informanterna arbetar på verksamheter där det är relativt få yrkesverksamma, vilket gör detta krav väsentligt att ha i åtanke. För att försäkra att studien beaktar konfidentialitetskravet anonymiserades kommunen, och informanternas namn figurerades för att undvika att någon kan bli identifierad (ibid). All information gällande studiens informanter har hanterats strikt konfidentiellt och endast i forskningssyfte i enlighet med nyttjandekravet (ibid).

Vi har aktivt valt att inte offentliggöra vilken verksamhet informanterna tillhör och att inte enskilt presentera empirin från fokusgruppintervjuerna och de enskilda intervjuerna. Om vi hade tydliggjort vilka informanter som tillhör respektive verksamhet, hade röjandet av informanternas identitet riskerats i större utsträckning. Informanterna som deltog i de båda fokusgruppsintervjuerna utgörs av två arbetsgrupper på två olika verksamheter. Informanterna som deltog i de enskilda intervjuerna hade tidigare deltagit i fokusgruppsintervjuerna. För att informanterna inte ska kunna känna igen varandras utsagor har vi valt att inte offentliggöra detta i enlighet med konfidentialitetskravet (ibid).

Som tidigare nämnt kan frågor om klädsel upplevas som känsliga både när de ställs i grupp och i enskilt samtal. Vår medvetenhet om att ämnet kan vara av känslig karaktär präglade konstruktionen av vår studies intervjuguider. Frågorna utformades på ett sådant sätt att informanterna inte skulle utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning i enlighet med individskyddskravet (ibid).

7. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras det samlade resultatet utifrån vår bearbetning och tolkning av empirin. Resultaten från undersökningen presenteras i fyra teman, som innefattar citat där vi låter informanterna komma till tals. Varje tema följs av analys till de resultat som framkommit genom informanterna, kopplat till teorier och tidigare forskning.

Vi har valt att benämna våra informanter med fiktiva namn för att få mer dynamik och flöde i texten. Vi använder tecknet: [...] vilket innebär att citatet föregås eller följs av meningar som vi valt att utelämna. Ord i citaten som har *kursiv* stil visar att ordet uttalas med betoning. I vissa fall har vi använt oss av detta tecken [ord] då vi vill visa vad ett resonemang syftar på eller vilka som innefattas i resonemanget.

Resultaten från undersökningen presenteras utifrån följande teman:

- Att klä sig inför arbetet
- Att förhålla sig till sin klädsel inför klienten
- Att klä av sig makten
- Att klä sig olämpligt

7.1 Att klä sig inför arbetet

Informanterna ger uttryck för något olika förhållningssätt till sin klädsel i arbetet. I argumentationerna under fokusgruppsintervjuerna framkom att de flesta informanterna hade samma klädsel privat som på arbetet. Däremot väljer de bort vissa klädesplagg inför arbetet. Det kan vara ett bortval av kortbyxor eller klänning, då de anser att den typen av klädesplagg inte är en del i deras yrkesroll. Samtliga informanter vill känna sig trygga och bekväma i sin klädsel. De beskriver att sådan klädsel bidrar till att skapa en trygghet i yrkesrollen. En informant beskriver en uppdelning i sin garderob där en del av garderoben är arbetsanpassad och den andra delen är privat klädsel. Anledningen till uppdelningen beror på att han anser att den privata klädseln är ”ledig” och att den inte är passande på arbetsplatsen. Han beskriver att kollegor och klienter skulle kunna uppfatta hans privata klädsel som ”sjaskig”.

Några informanter framhäver vikten av att vara personlig i sin klädsel på arbetet och menar att den klädstilen är en del av deras personlighet. En av informanterna beskriver att om hon

skulle bära kläder hon inte kände sig bekväm med, skulle det kunna påverka mötet med klienten.

Jag är bekväm i den jag är, och det skulle ju kännas jobbigt att sitta och känna sig tillgjord om man var tvungen att ha viss klädsel eller så där som inte jag var nöjd med eller gillar alls. Då kanske inte jag kan vara bekväm och då avspeglas det i mötet med klienten. Så det är ganska viktigt att få vara personlig i sin klädsel (Pernilla).

En del av informanterna berättar att de i början av sitt yrkesliv funderade mer över sin klädsel i arbetet än vad de gör idag. De har med tiden identifierat sig med yrket och menar att det i sin tur påverkar deras klädstil.

Jobbar man inom psykosocialt arbete då, det *blir* som en livsstil på något sätt, man lever ju som man lär (Emma).

Samtliga informanter tycker de ska vara hela och rena och flera av dem framhäver vikten av att vara neutral i sin klädsel. Neutral klädsel anses bestå av: skjorta, t-shirt, tröja, jeans eller andra byxor. En anledning till att informanterna väljer neutral klädsel är att den inte ska kunna besvåra klienten. En informant anser att genom att ha neutral klädsel undviker han att påverka klienten med sin egen person.

Så det känns ganska självklart för mig att man ska vara hel och ren, och sen så, just i det här yrket också liksom, när man träffar utsatta människor och liksom ska försöka att inte påverka dom för mycket med sin egen person, så kan det vara bra att vara ganska neutral ändå tror jag [...] (Mikael).

En informant på dagverksamheten ser personalens skilda klädsel som en tillgång i arbetet, då det kan skapa mer distans mellan personal och klient om personalgruppen har en enhetlig klädsel. Genom att personalen bär sin privata klädsel framhävs deras personlighet, vilket underlättar identifikation mellan socialarbetare och klient. Enligt informanten kan enhetlig klädsel i personalgruppen skapa en känsla av "vi och dem" mellan personalgruppen och klienterna, medan deras personliga klädsel kan hjälpa till att motverka det.

Några av informanterna på socialtjänsten beskriver att de kan anpassa sin klädsel om de i förväg vet att arbetsdagen enbart består av kontorsarbete, utan möten med klienter. De kan då ta på sig mer avslappnade och bekväma kläder.

Om jag har en hel skrivdag utan möten med klienter, då kan jag ha en hoodtröja på mig eller något mer så som är mer bekvämt [...] (Pernilla).

Under fokusgruppsintervjun på socialtjänsten fördes en diskussionen om val av klädsel vid möten med förvaltningsrätten. I diskussionen framkom att samtliga informanter inte anpassade sin klädsel till förvaltningsrätten. En informant berättar att hon i början av sitt yrkesliv tog på sig finare klädesplagg inför besöket. Idag skulle hon känna sig obekvämt i den typ av klädsel, då det skulle öka den redan nervösa situationen.

För har man en advokat med sig också så är ju den personen oftast uppklädd och det är ju den personens ... hon eller han har ju oftast dräkt och kostym. Det är ju deras vardagskläder i sitt jobb. Men jag känner, jag är ju socialsekreterare. Varför ska jag ta på mig kläder som jag inte trivs i? Det är ju också en nervös situation att sitta där, och då vill jag känna mig bekväm. Det skulle jag inte göra om jag hade på mig något som jag inte trivs i (Ulrika).

På dagverksamheten berättar några av informanterna att de tidigare har anpassat sin klädsel till mötet med socialtjänsten. De klädde medvetet upp sig inför mötet och tog på sig skjorta, kavaj och finare skor. Informanterna på socialtjänsten slutade med anpassningen av klädsel på grund av att de ansåg att det kunde skapa en distans till klienten.

Det skapar ju mer en distans mellan oss, jag menar, jag är inte här för att förtrycka honom så, så där någonstans ändrade jag mitt sätt att tänka på en gång, så började jag klä mig på ett annat sätt. Om jag ska till ett uppföljningsmöte klär jag mig precis som jag gör när jag är där [hembesök hos klienten] liksom så för att jag representerar ju ändå ett kontaktmannaskap [...] (Linus).

7.1.1 Analys

En informant beskriver att han har två olika klädstilar, en privat och en på arbetet. Informanten tror att hans privata klädsel skulle kunna uppfattas som "sjaskig" av kollegor och klienter. Goffman beskriver att individer anpassar sig efter normer som råder inför en viss "publik". Socialarbetaren anpassar sin klädsel efter den publik han ska möta, och gör därmed avkall på sin personliga stil, som han upplever inte passar in i de normer och förväntningar som råder på arbetsplatsen. I den bakre regionen, som är socialarbetarens privatliv, kan han ta på sig kläder som inte är anpassade till de normer och den publik som råder på arbetsplatsen (Goffman, 2004).

Två informanter ansåg att det var viktigt att ta med sig sin personliga stil till arbetet, då det var en del av deras identitet. Utifrån Bourdieu kan detta tolkas som ett uttryck för att de menar att det är viktigt att bibehålla sin kollektiva tillhörighet även i arbetet. Två andra informanter beskriver sitt förhållningssätt, som kan ses som exempel på att de har

växt in i en kollektiv tillhörighet som stämmer överens med deras yrke som socialarbetare (Bourdieu, 1984, 1993). Utifrån vår empiri ser vi att informanternas klädval präglas av ambivalens, då de vill vara professionella och personliga i sin klädstil samtidigt som klädseln inte ska vara privat. Det skapar ett spänningsförhållande mellan personlig, privat och professionell klädsel i arbetet.

I enighet med Goffmans resonemang skiftar informanternas arbete mellan olika kontexter, där även normer, förväntningar och publik varierar. På socialtjänsten och dagverksamheten berättar informanterna att de tidigare klädde sig i finare klädsel inför besök till förvaltningsrätten respektive socialtjänsten. De ansåg att en mer formell del av professionen fodrar en mer formell klädsel. Klädanpassningen grundade sig på att informanterna ville matcha de andra yrkesutövarnas klädkod i de olika kontexterna. Detta upphörde då de insåg att klädbytet kunde skapa distans mellan dem och klienterna, och att de hade anpassat sin klädsel till fel publik. Nu sker klädvalet efter klienten som publik (jmf Goffman, 2004). Resultatet av vår studie visar att informanterna utgår mer från ett klientfokus i sitt val av klädsel än en anpassning till andra professioner och arbetskontexter. Informanternas klientfokus grundar sig i den position de har, då det representerar klientens ”sida” i formella möten.

Informanterna på socialtjänsten berättar om en bakre region på arbetet, utan insyn från klienten. De beskriver att de tar på sig mer bekväma kläder om de i förväg vet att de ska ha en dag med kontorsarbete, utan möte med klienter. De skapar en bakre region på arbetsplatsen utan insyn av extern publik (Goffman, 2004).

I Pratt och Rafaelis (1997) studie framkommer att sjuksköterskor de intervjuat klär sig enhetligt i den personalgrupp de tillhör och skapar tillsammans en social identitet (Pratt & Rafaeli, 1997). I vår studie ser en informant på dagverksamheten personalgruppens olika klädstilar som en tillgång i arbetet. Till skillnad från att klä sig enhetligt i personalgruppen för att skapa en social identitet, lyfte han fram deras olikheter som något positivt, genom att den professionella identiteten otydliggjordes med mångfald i klädkod. Bourdieu (1984, 1993) beskriver att individers smak för bland annat klädsel bottnar i en kollektiv tillhörighet och social ställning i samhället. Genom att socialarbetarna använder sin personliga klädsel i arbetet kan klienterna se deras kollektiva tillhörighet, som även klienterna kan identifiera sig med. Det kan vara en ingång i relationsskapandet mellan parterna (Bourdieu, 1984, 1993). Detta resultat tolkar vi som att identifikation för socialarbetaren innebär ett minskat avstånd

mellan dem och klienterna, vilket kan möjliggöra relationsskapandet och förändringsarbetet av klientens livssituation.

Under intervjuerna framkommer vid flertalet tillfällen att informanterna försöker välja neutral klädsel inför mötet med klienten. Samtliga informanter nämner att de ska vara hela och rena, vilket pekar på att det råder ett skötsamhetsideal på respektive verksamheter. Bourdieu (1984, 1993) beskriver att den kollektiva tillhörigheten skapar en distinktion i samhället. En anledning till valet av neutral klädsel bland informanterna tycks vara motiverad av en vilja att minska distinktionen mellan dem och klienterna. Vanligen besitter socialarbetaren större kulturellt-, ekonomiskt- och socialt kapital i mötet med klienten, vilket kan skapa en distinktion mellan parterna. Däremot har socialarbetaren inte alltid ett större totalt kapital, då de träffar klienter från olika samhällsskikt med olika kapitalvärden. Ett exempel på detta är att en välbärgad familj med hög utbildningsnivå kan vara i behov av socialtjänstens insatser (Bourdieu, 1984, 1993).

7.2 Att förhålla sig till sin klädsel inför klienten

Informanterna på socialtjänsten beskriver att de i sina möten försöker ha en neutral klädsel och undviker klädesplagg som kan vara provocerande. En informant berättar att de med tiden lär känna familjers gränser gällande socialsekreterarens klädsel.

För man lär ju sig att känna in de familjer man träffar, och man kan ju tänka sig att vissa av dem här [klienterna] skulle inte tycka det är okej att jag hade på mig det här (Pernilla).

I informanternas arbetsuppgifter på dagverksamheten ingår att göra hembesök hos klienter med missbruksproblematik. En informant väljer medvetet bort kläder som inte är passande hos vissa klienter. Om ett hembesök säger informanten följande:

Man väljer bort vad man inte ska ha. Som hos en viss flicka har man inte en trefärgad tröja. Inga rastafärger... så det, där finns ju medvetna val [...] (Bengt).

Flera av informanterna beskriver att deras klädsel i arbetet ska vara neutralt. En informant på den dagliga verksamheten väljer neutral klädsel för att visa sig mänsklig och för att skapa ett förtroende hos klienten.

Att någonstans så ser [klienterna] att jag är en vanlig människa som har ... ledigt klädd. Luvtröja, t-shirt. Jag är inte här i någon form av förmyndigande eller nedtryckande position, utan jag undviker snarare då typen av klädsel som kan ge sådana känslor. Det vill jag inte representera. Vi [socialarbetaren och klienten] sitter i samma båt här; jag är här för din skull. Den känslan vill man ändå få fram så (Linus).

Två informanter på socialtjänsten beskriver att de i sin klädsel ska vara "så intetsägande som möjligt". De ska uppvisa en person som tar emot och söker information. Både på socialtjänsten och dagverksamheten väljer de medvetet bort klädsel med symboler och märken för att undvika att påverka klienten på något sätt. Symboler kan skapa distans mellan socialarbetaren och klienten, om socialarbetaren bär symboler som klienten inte identifierar sig med. Genom att utelämna symboler som kan påverka klienten undanröjs därmed ett tänkbart hinder i relationen.

Om jag har en tröja med ett religiöst budskap på, så kanske jag träffar en klient som har en annan religion, så kanske det blir ett avstånd då. Det är så onödigt liksom, som jag hade kunnat undvika om jag bara hade haft en blank tröja på mig [...] jag tror att det kan påverka olika sätt, för det är så lätt att undvika det så det går inte. Jag kan gå med t-shirt, en Rolling Stones t-shirt på stan liksom, och jag kan undvika att ha den på jobbet och då gör jag det. Det känns inte proffsigt bara (Mikael).

En informant berättar att kontakten i första mötet kan ha betydelse för relationen. Kan socialarbetaren och klienten hitta någonting de har gemensamt, kan klienten få en djupare kontakt med socialarbetaren. Om klienten har en bra relation till en socialarbetare, kan det vara en bra grund för klienten att komma ur missbruket.

En annan informant tror att klädseln kan påverka samtalet med klienten. Om socialarbetaren har en mer avslappnad klädsel kan det bidra till ett avslappnat samtal och tvärtom:

En som sitter liksom med... ja, dräkt och så, det blir ju ett helt annat samtal. Oftast så tror jag inte att klienterna riktigt vet hur man *för* sig i ett sånt samtal. Det blir liksom mycket, vad ska jag säga, mycket mer *striktare* på något sätt! Än någon som sitter i t-shirt och jeans (Emma).

Flera informanter anpassar sin klädsel efter klienten de ska möta. Att anpassa sin klädsel till att bli mer lik klientens kan vara ett redskap i att skapa en relation. En informant tar på sig mer lediga kläder om hon vet att hon ska möta en ungdom. En annan informant kan medvetet ta på sig en band-t-shirt om han vet att han ska hem till en musikintresserad klient. Tröjan kan öppna upp för ett samtal.

Så om vi har någon klient som är väldigt musikintresserad till exempel, så vet jag det på förhand och kan tänka på det när jag ska åka dit på ett första besök. Det kan ju vara ett medvetet val av mig att ta på en band-t-shirt den dagen, för att jag ska kunna underlätta lite mer avslappnad liksom ”jaha, du lyssnar på dom!”[...] (Linus).

7.2.1 Analys

Vårt resultat visar att informanterna vid vissa tillfällen anpassar sin klädsel efter klienten. Även Thomasson och Bremberg (2011) skriver i sin kandidatuppsats att socialarbetaren anpassar sin klädsel efter klienten samtidigt som de har organisationens riktlinjer att följa (Thomasson & Bremberg, 2011). I vår studie framkommer det inte att informanterna har organisatoriska riktlinjer att följa gällande klädsel, utan att deras klädval baseras på en ”tyst kunskap”. Den tysta kunskapen består av informanternas outtalade samstämmighet om vilken klädsel som anses som passande i mötet med klienten.

I vår studie återkommer informanterna till konstaterandet att en neutral klädsel minskar distansen mellan dem och klienterna. För att klä sig neutralt väljer informanterna bort klädesplagg med symboler, då det kan påverka klienten. Om klienten inte identifierar sig med symbolerna anser informanterna att det kan skapa en distans mellan dem och klienterna. En informant tror att klädseln även påverkar samtalen med klienten, där finare klädsel, som till exempel kavaj och dräkt, bidrar till ett striktare samtal. Med utgångspunkt i resultaten tolkar vi att neutral klädsel är klädesplagg som inte uttrycker tydliga religiösa-, kulturella-, klassmässiga- och ekonomiska symboler.

Resultatet av vår studie visar även att några av informanterna anpassar sin klädsel för att skapa en relation med klienten. En t-shirt med ett rockband kan signalera ett musikintresse, som socialarbetaren vet att klienten besitter. Ett annat exempel på klädanpassning till klienten är att en informant väljer en mer ledig klädsel i mötet med ungdomar. Detta kan tolkas som ett sätt att skapa grund för identifikation mellan socialarbetare och klient, vilket kan leda till ett samarbete.

Bourdieu (1984, 1993) teori om smak och social distinktion beskriver skillnader som skapas i samhället utifrån bl. a kulturellt-, ekonomiskt- och socialt kapital. Genom dessa kapitalformer skapas en kollektiv tillhörighet som individer identifierar sig med. Smaken visar en kollektiv tillhörighet, där kläder kan ge ett uttryck för sociala och klassmässiga relationer. Det vi kan tolka utifrån Bourdieus (1984, 1993) teori är att informanterna anpassar

sin klädsel till olika kollektiva tillhörigheter. I mötet med en musikintresserad klient framhäver en informant sitt kulturella kapital för att skapa en samhörighet mellan honom och klienten. I bortvalet av rastafarifärger undviker informanten att förknippas med ett kulturellt kapital, som troligtvis signalerar om det missbruksliv som klienten tidigare haft.

Informanterna väljer bort symboler i sin klädsel för att undvika att klienten kan skönja socialarbetarens kollektiva tillhörighet. Den kollektiva tillhörigheten kan annars vittna om en distinktion mellan socialarbetaren och klienten, som skapar en distans i relationen. Även finare klädsel, som kavaj och dräkt, kan leda till distinktionen mellan socialarbetaren och klienten, då socialarbetaren menar att sådan klädsel vittnar om ett högre ekonomiskt kapital (jmf Bourdieu, 1984, 1993).

Goffmans begrepp ”främre och bakre region” kan sägas beskriva informanternas anpassning av klädsel till klienten. I den främre regionen kan informanten spela sin roll och följa de normer som råder i den givna kontexten. I möte med en ungdom anpassar informanten sin klädsel efter ungdomen som publik. Hon tar på sig en mer ledig klädsel för att matcha ungdomens klädkod. Den anpassade klädseln gör att informanten kommer närmare de normer och föreställningar som råder i ungdomens region, vilket kan underlätta i relationsskapandet. I den bakre regionen planerar informanten sitt framträdande och scenkostym. Där kan hon anpassa sin klädsel inför ungdomen som publik (jmf Goffman, 2004).

7.3 Att klä av sig makten

Avsnittets titel kan uppfattas som underfundig men syftar på ett centralt resultat: informanterna vill inte visa sin makt genom sina kläder. I intervjuerna med informanterna diskuterades ämnet makt i arbetet. Informanterna konstaterar att makt finns inbyggt i deras yrkesroll, och att det är något de både måste acceptera och förhålla sig till i sin yrkesutövning. Informanterna menar att deras yrkesroll bidrar till en ojämn maktbalans mellan dem och klienterna, då de fattar beslut och utför insatser som påverkar klienternas livssituation. En informant menar att den ojämna maktbalansen består av att parterna möts på olika villkor. Socialarbetaren går in i mötet utifrån sin yrkesroll, medan klienten inträder mötet för att få hjälp med sin livssituation. Informanterna framhäver även vikten av att agera varsamt utifrån sin maktposition, för att undvika att förtrycka klienten i dennes underordnade maktposition.

Så här uttrycker sig en informant:

Vi [socialarbetare] har alltid ett överläge när vi hämtar en person [klient] i väntrummet. Så försöker jag ha med mig det. Den här personen är i ett underläge automatiskt på något sätt genom min roll och i den personens roll så [...] (Ulrika).

En annan uttrycker följande:

De [klienterna] är alltid i underläge i och med att jag är personal. Och jag har ju en viss makt oavsett. Även om jag inte vill det så har jag det oavsett, för att jag är personal. Och dom är klienter och dom, den livssituation de är i, så är dom ju dom underställda mig, det låter väldigt hårt, men det är ju så (Cornelia).

Enligt informanterna besitter de alltid en maktposition gentemot klienten, men att de eftersträvar att utjämna den ojämna maktbalansen. Informanterna uppger att klienterna de möter ofta kan vara utsatta och rädda. Därför eftersträvar de att skapa en avslappnad, bekväm känsla i mötet. För att möjliggöra detta anpassar sig informanterna och klär sig inte i kavaj, dräkt eller kostym, då de anser att klädesplaggen förstärker deras maktposition och ökar den ojämna maktbalansen mellan dem och klienterna. En av informanterna menar att, även om de har ett sympatiskt och inkännande bemötande av klienterna, kan finare klädsel osynliggöra detta.

Dräkt eller kavaj, strumpbyxor kanske, då visar man på något sätt att man är lite högre klass eller något.. det ger en sådan signal. Kanske märkeskläder också. Att man köper dyra kläder eller så, då förmedlar man ju att det här är en person som bara kan bestämma över mig. Det blir liksom inte så avslappnat tänker jag. Lite stelt också (Pernilla).

Att informanterna väljer bort finare klädsel grundas också på klienternas ekonomiska situation. Enligt några av informanterna får en övergripande majoritet av klienterna sin inkomst genom försörjningsstöd eller sjukersättning. De menar att, om de bar kläder som symboliserar materiell rikedom, kan det tolkas av klienten som ett osympatiskt förhållningssätt till dennes livssituation.

Jag behöver inte klä mig för att visa att jag tjänar multimer än vad du får i försörjningsstöd, för så är det ju. De flesta har ju försörjningsstöd och sjukersättningar. Jag känner själv att skulle jag klä upp mig väldigt väldigt mycket så tror jag att det skulle bli såhär, att dem [klienterna] skulle känna "tror hon att hon är förmer än oss?!" (Cornelia).

Informanterna framhäver således vikten av att inte klä sig i finare klädesplagg som kostym och dräkt, samtidigt som de understryker betydelsen av att inte klä sig i smutsiga och slitna

kläder i mötet med klienten. Enligt en av informanterna på socialtjänsten är en arbetsuppgift att bedöma och ställa krav på hur klienterna klär sina barn. Om informanterna själva bär slitna och trasiga kläder, minskar deras trovärdighet, och deras budskap kan uppfattas som oseriöst av klienten. Genom att ha hela och rena kläder utgår de med gott exempel. ”Då kan det vara viktigt att jag till exempel har rena kläder. Annars undergräver jag liksom min egen trovärdighet” (Mikael).

Socialarbetarnas yrkesroll kan enligt en informant representera en nykter livsstil i kontrast till klienternas missbruksliv. Personalen som bär smutsiga och slitna kläder skulle kunna ge en tydlig spegling av klienternas missbruksliv, vilket döljer den nyktra livsstilen personalen vill förmedla.

Man representerar ju ändå någon form av ”andra sida” för dem [klienter]. Kanske någon form av drivkraft som de [klienter] söker sig till och sådär. Det skulle bli mer om man skulle välja att gå i skitiga kläder, skulle bli en överidentifiering med dem [klienter] och deras missbruksliv (Linus).

Enligt informanterna kan deras klädsel således öka och sänka den ojämna maktbalansen mellan dem och klienterna. Informanterna menar att maktbalansen aldrig kan bli jämnt fördelad men berättar att de eftersträvar att få makten så jämnt balanserad som möjligt. Genom att klä sig i enkla och neutrala kläder, passar de in i yrkets olika sammanhang och kan möta olika typer av klienter. Genom att ha vad de talar om som ”neutral klädsel” i mötet klienten, minskar inte klädseln deras trovärdighet eller relationsarbete:

Det handlar om att undvika känslor av att ”fan vad han såg konstig ut eller dräggig ut eller han såg ut som en myndighetsutövare som ska komma och hit och förtrycka mig” (Linus).

Några av informanterna menar att ju mer likvärdig deras klädsel är klientens, desto mindre tydligt blir den ojämna maktbalansen mellan parterna.

Man utjämnar den här tanken om makt om man har lika kläder. Det är så jag tänker, för de [klienterna] kommer nog alltid känna sig utsatta utifrån när man samtalar och pratar om ... men att makten kan kännas utjämnad med likvärdig klädsel om man kan uttrycka sig så. Det tror jag (Pernilla).

7.3.1 Analys

Informanternas beskrivningar av makten i deras yrkesroll går i linje med Billquists (1999) resonemang om det asymmetriska maktförhållandet mellan socialarbetare och klient. Informanterna menar att makten i deras yrkesroll har att göra med deras möjlighet att

tillgodose klienterna med resurser som kan förändra deras livssituation. I enighet med Järvinen (2002) inkluderar informanternas yrkesroll befogenheter över resurser som klienten eftersträvar. Detta bidrar till att parterna får olika roller, informanterna som givare och klienterna som mottagare. Parternas olika rollfördelning sätter klienten i en underordnad maktposition gentemot socialarbetaren (Järvinen, 2002).

Makten i informanternas yrkesroll kan förklaras utifrån Foucaults teoretiska maktbegrepp. Genom sin yrkesroll utövar informanterna makt i form av en aktivitet, genom att de utför insatser och tar beslut som påverkar klientens livssituation. Genom att socialarbetaren är den aktiva utövaren av den formella makten får yrkesutövaren en överordnad position. Klienten hamnar i en underordnad position, då den blir mottagare av de insatser som förmedlas via socialarbetarens makt. Klienten förblir nödvändigtvis inte passiv i sin underordnade position utan kan utöva motstånd mot socialarbetaren. Exempel på klientens motstånd skulle kunna vara en ovilja till samarbete eller att inte delge information (jmf Foucault, 2002a, 2002b).

Makten i informanternas yrkesroll härstammar även från deras arbetsplats. De institutioner som informanterna arbetar för producerar inte maktrelationen mellan socialarbetare och klient, utan reproducerar makten i samhällets lagar, regler och normer. Institutionen samordnar makten och fördelar den till socialarbetaren i form av kunskap, resurser och befogenheter. Det gör att socialarbetaren har en institutionell uppbackning i mötet med klienten, vilket enligt Foucault är en del av socialarbetarens styrkeförhållande. Klientens styrkeförhållande kan grundas på till exempel kön och ålder, men innefattar inte den institutionella uppbackningen. Detta ger upphov till att en ojämnhet mellan parterna, där socialarbetaren vanligen har en formell och institutionell maktposition gentemot klienten (Foucault, 2002a).

I teorikapitlet visar vi på Bourdieus resonemang om ekonomiskt och kulturellt kapital (Bourdieu, 1984, 1993). Begreppen ekonomiskt och kulturellt kapital framstår i informanternas resonemang om bärandet av kostym och dräkt i mötet med klienten. De hävdar att klädstilen symboliserar en kollektiv tillhörighet förankrat i övre samhällsklasserna, då den uppvisar en ekonomisk och materiell rikedom. I mötet med ekonomiskt utsatta klienter anser de att en sådan klädsel skulle tydliggöra den ekonomiska klyftan mellan dem. Klädesplagg som kostym och dräkt kan anknytas till en ”finkultur” med hög exklusivitet som riktar sig främst mot de övre samhällsklasserna. Informanterna menar att sådan klädsel kan uppfattas som provocerande och kränkande av klienterna. Informanternas avkall på

klädesplagg som kostym och dräkt pekar på att de väljer bort särskiljande av ett högt ekonomiskt- och kulturellt kapital i mötet med klienten. Klädesplaggen skulle kunna öka distinktionen mellan dem, då informanternas exklusiva kläder tydliggör distansen mellan deras kollektiva tillhörigheter (Bourdieu, 1984, 1993). Socialarbetares bortval av finare och exklusivare klädesplagg framkommer även i Scholars (2013) studie. Socialarbetarna avstår från att klä sig i finare och exklusiva klädesplagg, då de menar att det kan skapa en barriär mellan socialarbetarna och klienterna samt framhäva klientens ekonomiska utsatta situation (Scholar, 2013).

Flera av informanterna menar att klienten skulle kunna ifrågasätta trovärdigheten i deras yrkesroll om de bar trasiga och slitna kläder under deras gemensamma möten. Detta synsätt går att analysera utifrån Bourdieus resonemang om kollektiv tillhörighet. Informanterna vill utifrån detta undvika att klienterna tillskriver dem en kollektiv tillhörighet som har lågt ekonomiskt och kulturellt kapital, som slitna och smutsiga kläder kan återspegla. Ett sådant bestående av kollektiv tillhörighet leder till att socialarbetarna ses som outbildade och oseriösa i sin yrkesroll (jmf Bourdieu, 1984, 1993). Några informanter menar att trasiga och slitna kläder även kan leda till en överidentifiering av klienternas livsstil. Det kan tolkas att informanten därmed ser en risk i att förknippas med samma kollektiva tillhörighet som klienterna, inte minst deras tankar om att det kan försvåra deras strävan att föregå med gott exempel visavi sin klädsel (Bourdieu, 1984, 1993).

Informanternas diskussioner om klädsel och makt beskriver ett slags vågspel som pendlar mellan att vara alltför uppklädd eller alltför nedklädd. En av vågskålens tyngder består av klädsel som tenderar mot exklusivitet och flärd. Den andra tyngden i vågskålen består av klädsel som tenderar åt det mer slitna, smutsiga. Båda klädstilarna beskrivs som ytterligheter och anses ha konsekvenser i mötet med klienterna, som tidigare nämnts. För att undvika att klä sig för extremt åt båda hållen och i stället hitta en jämn maktbalans, väljer socialarbetarna att klä sig enkelt och neutral i mötet med klienten. Detta klädval understryker socialarbetarnas strävan efter att bemöta klienten med sympati och respekt. Utifrån Bourdieus (1984) teori kan socialarbetarnas smak gällande klädsel spegla en klassposition med ekonomiska förutsättningar, vilket befäster en kollektiv tillhörighet. Socialarbetarnas klädsel kan på så vis inte vara ”neutral”, utan sänder ut signaler till klienten om en kollektiv livsstil (Bourdieu, 1984). Trots att neutral klädsel inte existerar, enligt Bourdieu, kan vårt resultat visa att informanterna har en stark strävan efter att uppnå just detta. Vi ser det som ett försök att möta

ett heterogent klientel, där klädsel ska passa in oavsett klientgrupp och sammanhang. Detta visar på en tydlig koppling mellan neutral klädsel och professionalitet.

7.4 Att klä sig olämpligt

Under intervjuerna diskuterade informanterna vad som är olämplig klädsel i arbetet. Trots att de två verksamheterna i vår studie skiljer sig åt i sin yrkesutövning och kontakt med klienten, återgav de en homogen och allmän uppfattning om vad som kan betraktas som olämplig klädsel. Klädesplagg som mjukisbyxor och andra hemmakläder betraktas som klädsel som inte tillhör arbetskontexten. ”När det gäller mjukisbyxor och den delen, så ser det ju inte så klätt ut. Så går man omkring hemma, man kan gå och handla så, men inte på jobbet” (Pernilla). Informanterna berättar att det är viktigt att inte klädseln visar för mycket hud. Varken kvinnor eller män ska använda kläder som visar axlar eller byxor/kjolar som slutar ovanför knäna.

Att bara ha tights och en sån kort t-shirt, näe; och sen kanske om man har väldigt uringat eller kort kjol och man böjer sig fram och man ser alltihopa. Sen kan jag väl tycka att det är olämpligt om killar skulle komma i sånna linnen, som är väldigt uringat å sådär och strama förkorta shorts (Cornelia).

Informanterna menar att olämplig klädsel kan medföra att klienten betraktar dem som oseriösa i sin yrkesroll, och att deras trovärdighet som professionell kan ifrågasättas. Informanterna förklarar att klädsel som korta kjolar och uringade linnen kan uppfattas som utmanande och provocerande av klienten. Det kan leda till att fokus avleds från klienten och dennes problematik och hamnar på socialarbetaren i stället, vilket försvårar parternas samarbete. En av informanterna uttrycker det på följande sätt: ”Man vill ju inte framstå som ett sexuellt objekt, utan man är ju här för en helt annan sak liksom” (Emma). En av informanterna förklarar att han väljer bort klädsel som visar mycket hud för att det kan väcka lustkänslor hos klienterna.

Ett linne kanske visar, asså, mer då av min kropp. Ska jag hem till en 18-årig tjej, och kanske det kan väcka saker hos henne som jag vill undvika, eller med kläderna hjälpa till att undvika, att inte skapa för mycket lustkänslor eller då som skulle kunna bli fel (Linus).

Informanterna berättar om tillfällen då personer ur personalstyrkan har fått tillsägelser för att de bär olämplig klädsel i arbetet. En informant från socialtjänsten berättar att det var en kollega som brukade bära linne på arbetet. Det ansågs som olämpligt i mötet med klienten, och kollegan blev beordrad att ta på sig mer täckande klädsel. En informant på

dagverksamheten berättar om en praktikant från socionomprogrammet som bar en pälsmössa i arbetet mitt på sommaren. Det resulterade i att klienterna upplevde honom som pinsam och drog sig undan, vilket försvårade hans relationsarbete med klienterna.

Klädkoderna har ju en funktion i klientsammanhanget, alltså är man för extrem så vissa, inte alla, [klienter] drar sig åt sidan (Bengt).

Diskussionen om vad som ansågs som olämplig klädsel var liknande på de båda verksamheterna, då de hade motsvarande utgångspunkter i sitt resonemang. Däremot hade de olika åsikter om vad män respektive kvinnor har att förhålla sig till i sitt val av klädsel till arbetet. Samtliga informanter på socialtjänsten framhävde att de har lika utgångspunkt för val av klädsel till arbetet. De skiljer inte på manliga och kvinnliga klädesplagg och attribut, utan det handlar om hur mycket hud de visar inför klienten. På dagverksamheten var samtliga informanter eniga om att män och kvinnor har olika utgångspunkter i valet av klädsel till arbetet. De kvinnliga informanterna beskrev att de väljer bort klädesplagg som kan uppfattas som sexuella eller utmanande. En av anledningarna beror på att de möter klienter som till stor del består av män, där vissa har en bakgrundproblematik av sexuella övergrepp.

En informant på socialtjänsten uttrycker sig på följande sätt:

Egentligen tycker jag att det inte är sådan stor skillnad, för jag tycker ju inte heller att killar ska gå i korta shorts eller linne. Och visa hår på bröstet och så, jag vet inte jag tycker det är samma sak. Man ska inte vara för avklädd i jobbet. Så jag tycker inte kvinnor har mer att förhålla sig till än vad män har, utan att det är samma sak. Man ska ha anständiga kläder på sig helt enkelt (Pernilla).

En informant på dagverksamheten uttrycker följande:

Det är annorlunda för oss kvinnor, för jag *tänker* ju på vad jag sätter på mig. Att det inte ska vara för *tight* och för uringat för att det är mest män jag jobbar med å... å jag vill inte bli uppfattad som en... *ja*, en lätt kvinna eller någonting sånt där (Cornelia).

Informanterna på dagverksamheten framhäver en annan aspekt av komplexiteten i kvinnors klädval till arbetet som består av kvinnokroppen och sexualitet. De menar att kvinnan lättare objektifieras än mannen utifrån kvinnokroppens former. En av de manliga informanterna kontrasterar framhävandet av sexualitet mellan manliga och kvinnliga klädesplagg.

Vi [män] drar ju inte på oss ett par kortbyxor för att vi ska vara lite mer snitsig och sexuell eller attraktiv. Det kan ju ha motsatt effekt. Medan, det finns ju en annan spelmöjlighet för den kvinnliga klädseln (Bengt).

Informanterna menar att utbudet av kvinnliga klädesplagg utgör en svårighet i kvinnors klädval till arbetet. Kvinnor har mer valmöjligheter än män, då kvinnliga klädesplagg har olika storlekar och längder. Det ger upphov till att kvinnors klädval blir mer komplext i anpassningen till arbetskontexten, menar de.

7.4.1 Analys

I våra intervjuer framkommer att informanterna på båda verksamheterna är eniga om vad som anses som olämplig klädsel i arbetet. Klädesplagg som linnen, urringat och korta kjolar/shorts ses som olämpliga, men också ledig klädsel som mjukisbyxor. Enligt informanterna tillhör dessa klädesplagg andra arenor än arbetsplatsen. Detta kan tolkas som att informanterna skiljer på personlig- och privat klädsel. Vad de benämner personlig klädsel framkommer i avsnittet *att klä sig inför arbetet* och innefattar deras egen stil och smak av klädsel, som är en del av deras identitet. Den personliga klädseln tycks utgöra en trygghet och få dem att känna sig bekväm i sin yrkesroll, till skillnad från privat klädsel. Privat klädsel som mjukisbyxor och linnen används utanför arbetskontexten och benämns olämplig klädsel i arbetet. Till skillnad från personlig klädsel kan privat klädsel ha en negativ påverkan i deras yrkesutövande. Klädseln kan leda till att socialarbetarens trovärdighet ifrågasätts av klienten och bidra till att klienten känner sig provocerad. Distinktionen mellan personlig- och privat klädsel består alltså av att personlig klädsel är en del av en professionell klädsel, medan privat klädsel kan ses som oprofessionell.

I frågan om mäns och kvinnors förhållningssätt till klädsel i arbetet går verksamheternas synsätt isär. Informanterna på socialtjänsten menar att män och kvinnor i arbetsgruppen har samma utgångspunkt i valet av klädsel i arbetet. Informanterna på dagverksamheten framhäver att kvinnor har mer att förhålla sig till i sitt klädval, vilket bidrar till att de upplever sitt klädval som mer komplext. Komplexiteten i kvinnors klädval framkommer även i Bartletts (1994) studie, som visar att kvinnor har mer att förhålla sig till i sitt klädval än män. Bartlett menar att samtidigt som det feminina ska framhävas måste det också begränsas för att inte anspela på sexualitet (Bartlett, 1994).

Vårt resultat visar att samtliga informanter på dagverksamheten anser att kvinnokroppen ses som mer sexuell än manskroppen. Det ger upphov till att de kvinnliga informanterna väljer klädesplagg som inte visar för mycket av deras kroppar och hud. Även de kvinnliga socialarbetarna i Scholars (2013) studie ser sig själva som ansvariga för att kontrollera sina kroppar. De vill med sin klädsel undvika sexuella anspelningar och i stället framstå som professionella (Scholar, 2013).

Anledningen till att informanterna ser linnen och korta kjolar som olämplig klädsel i arbetet kan förklaras med Goffmans främre och bakre region. När informanterna befinner sig i arbetskontexten befinner de sig samtidigt i en främre region som har insyn av en publik. I den främre regionen måste de anpassa sig till kontextens förväntningar och normer. Linnen och korta kjolar strider mot den främre regionens normer, då klädesplaggen kan provocera klienten och negligera informanternas trovärdighet. Informanterna anpassar alltså sin klädsel utifrån den främre regionens normer och publik. Vissa av de klädesplagg informanterna benämner olämplig klädsel på arbetet kan däremot bäras i deras bakre region. Den bakre regionen är fri från klienternas insyn, vilket bidrar till att informanterna inte behöver anpassa sig till de normer som råder inför den publiken (Goffman, 2004).

I avsnittet *att klä av sig makten* framkom, att informanterna anser att deras yrkesroll skapar en ojämn maktbalans mellan dem och klienterna. Parterna möts på olika villkor, då informanterna fattar beslut och utför insatser som klienten är mottagare av. Den maktposition som informanterna beskriver ovan kan enligt Foucault (2002a) benämnas ett övertag i styrkeförhållandet mellan dem och klienten. Socialarbetarens del av styrkeförhållandet består av institutionell uppbackning, resurser och kunskap. Informanterna beskriver att de väljer bort klädsel som linnen och kjolar, för att inte associeras med sexualitet och objektivering. Om informanterna skulle förknippas som ett sexuellt objekt, skulle det kunna leda till att deras position som yrkesutövare ifrågasätts. Utifrån Foucault kan detta tolkas att klädesplagg, som informanterna benämner olämpliga, skulle kunna påverka styrkeförhållandet mellan dem och klienterna. Informanternas institutionella uppbackning kvarstår i styrkeförhållandet oavsett klädsel. Däremot kan olämplig klädsel riskera att klienten ifrågasätter deras trovärdighet och kunskap, då socialarbetaren inte ger något sken av att besitta de kunskaper och resurser som klienten eftersträvar. Detta kan enligt Foucault benämnas att klienten framträder med ett motstånd mot socialarbetarens maktövertag i deras styrkeförhållande sinsemellan (Foucault, 2002a).

8. Slutdiskussion

Tillkomsten av vår studie rör, som nämnts, från en diskussion på en introduktionsföreläsning om betydelsen av socialarbetares klädsel i arbetet. Diskussionen gav inte några svar utan snarare väcktes fler frågor om ämnet. Därför syftar vår studie till att reflektera över en del av dessa frågor för att få en förståelse om de faktorer som påverkar socialarbetarnas val av klädsel i arbetet. Våra frågeställningar har mötts av intresse och entusiasm av de yrkesverksamma på fältet. Våra informanter har visat stor medvetenhet om valet av den egna klädseln och vilken betydelse deras klädsel kan ha i mötet med klienten.

Något som vi tycker har varit iögonfallande är informanternas distinktion mellan personlig och privat klädsel i arbetet. Personlig klädsel kan enligt informanterna utgöra en tillgång i arbetet, då den personliga klädstilen bidrar till trygghet i yrkesrollen. Privat klädsel kan utgöra ett hinder i yrkesutövningen, då klädseln både får socialarbetarna att känna sig obekväma och riskerar att uppfattas som oprofessionell av klienten. Detta visar att den personliga klädseln förenas med informanternas syn på professionalitet, medan privat klädsel tenderar att ses som olämplig klädsel i arbetet.

Även om informanterna inte har några organisatoriska riktlinjer att följa gällande klädsel, var de eniga om vad som anses vara lämplig och olämplig klädsel i arbetet. Intressant var att informanterna förde liknande resonemang på de båda verksamheterna. Diskussionen knyter an till området ”tyst kunskap”, då lämplig och olämplig klädsel i arbetet tas för given av informanterna. Vårt resultat visar att socialarbetarens klädsel har betydelse i arbetet, då socialarbetarens klädsel är en del av bemötandet av klienten. Utifrån detta menar vi att den ”tysta kunskapen” om klädsel i socialt arbete behöver lyftas upp till diskussionsnivå, både på fältet och inom utbildning av socialt arbete.

Något som har återkommit men tagit olika former i vår studie är att socialarbetarens klädsel kan utgöra grund för identifikation mellan dem och klienterna. Socialarbetarnas olika klädstilar kan minska känslan av ”vi och dem” mellan socialarbetare och klient, då deras professionella identitet kan otydliggöras genom mångfalden av klädkoder. Socialarbetarnas heterogena klädstil kan minska distansen mellan socialarbetare och klient och istället öppna upp för möjligheten till ett gynnsamt förändringsarbete av klientens livssituation. I vår studie har framkommit att socialarbetarna vid vissa tillfällen anpassar sin klädsel till klienten. Det medvetna valet pekar på att socialarbetaren använder viss typ av klädsel för att skapa grund

för identifikation och därmed en relation med klienten. Samtidigt som socialarbetarna visar att deras klädsel kan leda till identifikation mellan dem och klienten, understryker de vikten av att dra gränser. I sin yrkesroll representerar socialarbetarna en förebild för klienterna. För att upprätthålla den bilden klär sig inte socialarbetarna i klädesplagg som påminner om klienternas livsstil, och på så sätt undviker de en överidentifiering med klienten.

Vår studie visar att informanterna väver samman makten i deras yrkesroll med deras val av klädsel till arbetet. Informanterna beskriver att maktpositionen skapar ett vågspel, där informanterna anser att de måste balansera sin trovärdighet och makt genom sin klädsel. Informanterna väljer bort finare och exklusivare klädesplagg som kostym och dräkt i arbetet. Informanterna menar att denna typ av klädsel kan synliggöra och även understryka maktskillnaden mellan dem och klienterna. I en relation som bygger på samarbete och allians, kan sådan klädsel istället skapa distans. Samtidigt som informanterna väljer bort finare klädesplagg, undviker de också slitna och smutsiga kläder. En sådan typ av klädsel kan minska trovärdigheten i informanternas yrkesroll, då klienten kan döma ut dem som oseriösa utifrån deras klädsel. Detta resonemang mynnar ut i att informanterna väljer att klä sig i vad de benämner neutral klädsel. Neutral klädsel är något som ständigt återkommer i vår studie, och det bottenar i informanternas strävan efter att möta klienten på ett professionellt sätt. Det visar på att informanterna inte anpassar sin klädsel till olika arbetskontexter, utan deras val av klädsel styrs av ett klientfokus.

Avslutningsvis vill vi poängtera att klädseln i socialt arbete har större betydelse än vi tidigare trott. Under diskussioner i studiens intervjuer har framkommit, att informanterna tillmäter klädseln en större roll i deras möte med klienten än vad de tidigare har trott. De anser att klädseln kan bidra till att minska den ojämna maktbalansen och att möta klienten på ett respektgivande sätt. Vår utbildning har inte behandlat klädselns betydelse inom socialt arbete, varken på föreläsningar eller i litteratur. Vår undersökning visar på vikten av socialarbeters medvetenhet om klädselns roll i mötet med klienten. Med tanke på de konsekvenser olämplig klädsel kan få, är det något som bör diskuteras på utbildningsnivå. Vår studie undersöker hur åtta socialarbetare på två olika verksamheter förhåller sig till den egna klädseln i arbetet, vilket belyser en liten del av fältet inom socialt arbete. Därmed är det svårt att göra en generalisering av resultatet från vår studie, vilket pekar på att ytterligare forskning kan motiveras inom det aktuella ämnet. I vårt resultat framkommer att våra intervjupersoners utsagor är tydligt kopplade till kategorier som religion, genus, klass, ålder och sexualitet.

Dessa kategorier förknippas sammantagna med begreppet intersektionalitet, som kan bli ett värdefullt begrepp att använda i framtida forskning om klädselns betydelse inom socialt arbete. Vi vill också uppmana framtida forskare att undersöka betydelsen av socialarbetarens klädval ur ett klientperspektiv för att uppmärksamma klienternas syn och åsikt om ämnet. Det skulle kunna ge en nyanserad bild om fenomenet och vara till nytta både för yrkesutövare och studenter av socialt arbete.

Referenslista

Bartlett, T., Katharine (1994) Only Girls Wear Barrettes: Dress and Appearance Standards, Community Norms, and Workplace Equality. *Michigan Law Review*, Vol. 92, No. 8, pp. 2541-2582

Billquist, Leila (1999) *Rummet, mötet och ritualerna: en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*. Doktorsavhandling. Göteborg : Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Bloor, Michael, Jane Frankland, Michelle Thomas & Kate Robson (2001) *Focus groups in social research*. London: Sage

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Bourdieu, Pierre (1993) *Kultursociologiska texter*. 4. uppl. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion

Broady, Donald (1991) *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. 2. uppl. Stockholm: Högskola för lärarutbildning

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber

Carle, Jan (2010) "Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion". I Månson, Per (red.) *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 8. uppl. Stockholm: Norstedt

Davis, Fred (1992) *Fashion, culture, and identity*. Chicago: University of Chicago Press

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Foucault, Michel (2002a) *The essential works of Foucault, 1954-1984. Vol. 3, Power*. London: Penguin

Foucault, Michel (2002b) *Sexualitetens historia. Bd 1, Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos

- Goffman, Erving (2004) *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 4. uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag
- Hörnqvist, Magnus (2012) *En annan Foucault: maktens problematik*. Stockholm: Carlsson
- Järvinen, Margaretha (2006) Mötet mellan klient och system - om forskning i socialt arbete. *Dansk sociologi*. Vol 13. No 2. pp. 73-84
- Kitzinger, Jenny (1995) Introducing Focus Groups. *British Medical Journal*, Vol. 311, No. 7000, pp. 299-302
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Larsson Hultin, Therese (2012) [Tillgänglig: http://www.svd.se/naringsliv/sag-det-med-kladerna_6910441.svd Publicerat: 2012-03-11. Hämtad: 2014-05-20].
- Lindgren, Sven-Åke (2007) ” Michel Foucault”. I Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo(red.) *Klassisk och modern samhällsteori*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Morgan, L ., David (1996) Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, Vol. 22, pp. 129-152
- Peluchette, Joy, Katherine Karl & Kathleen Rust (2006) Dressing to Impress: Beliefs and Attitudes Regarding Workplace Attire. *Journal Of Business And Psychology*, Vol. 21, No. 1, pp. 45-63
- Peluchette, Joy, Katherine Karl & Kathleen Rust (2005) Dressing to Impress? Use of Attire by Individuals in the Workplace. In: Moorman, Robert (Eds.) *Proceedings - 2005 Midwest Academy of Management: Collaborative Improvisation: The Playful Intersection of Jazz and Work*. Chicago, Illinois: Midwest Academy of Management, pp. 1-18
- Persson, Anders (2012) *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber
- Pratt, Michael & Anat Rafaeli (1997) Organizational Dress as a Symbol of Multilayered Social Identities. *The Academy of Management Journal*, Vol. 40, No. 4, pp. 862-898

Rafaeli, Anat & Michael Pratt (1993) Tailored Meanings: On the Meaning and Impact of Organizational Dress. *Academy of Management Review*, Vol. 18, No. 1, pp. 32-35

Sandström, Stefan (2008) *Makten du har: att hantera makt i socialt arbete*. Stockholm: Gothia

Scholar, Helen (2013) Dressing the part? The significance of dress in social work. *Social Work Education: The International Journal*, Vol. 32, No. 3, pp. 365-379

Stewart, David W. & Prem N. Shamdasani (2015) *Focus groups: theory and practice*. 3. uppl. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications

Thomasson, Marie & Charlotte Bremberg (2011) *Kläder: En kvalitativ undersökning om klädernas betydelse för socialsekreterare*. (C-uppsats). Sektionen för hälsa och samhälle, högskolan Kristianstad.

Vetenskapsrådet (u.å.) [Vetenskapsrådets forskningsetiska principer]. Stencil. Stockholm: Vetenskapsrådet

Wibeck, Victoria (2010) *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. 2., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev fokusgruppsintervju

Hej!

Vi är två studenter, David Braaf och Katarina Larsson, som läser sjätte terminen på socionomprogrammet vid Linnéuniversitetet i Kalmar. Under denna vårtermin arbetar vi med vår C-uppsats som utgör examensarbetet för socionomutbildningen. Vår studie avser att undersöka vilken roll socialarbetare tillmäter den egna klädseln i olika arbetskontexter, däribland mötet med brukaren. Vi undrar om du skulle vara intresserad av att låta dig intervjuas i vår undersökning.

Vi önskar kunna genomföra intervjun genom en fokusgrupp med fyra deltagare och beräknar att den tar ca 60 till 90 minuter. Som deltagare i fokusgruppen förväntas du diskutera olika aspekter av det aktuella ämnet med övriga deltagare. Intervjun kommer att spelas in för att säkerställa att vår analys och tolkning blir tillförlitlig, och kommer därefter transkriberas av oss själva.

I vår undersökning vägleds vi av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilka i korthet innebär följande:

- Din medverkan är frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan utan att motivera varför. Du kan också välja att avstå från att besvara enskilda frågor under intervjuens gång.
- Ditt namn kommer att avidentifieras i uppsatsen. Ingen obehörig kommer att få tillgång till intervjuutskriften eller ljudfilen.
- Materialet kommer endast användas för forskningsändamål och efter arbetet har godkänts av universitetets examinator kommer allt intervjumaterial att förstöras.

Om intresse finns kommer du som intervjuperson att erhålla ett exemplar av den färdiga uppsatsen.

Vid frågor om den planerade undersökningen eller om något framstår som oklart, ber vi dig kontakta:

David Braaf, tel. 0705432247. E-post: db222as@student.lnu.se

Katarina Larsson, tel. 0707748866. E-post: kl222ew@student.lnu.se

Det finns även möjlighet att kontakta vår handledare Ulf Drugge, seniorprofessor vid Linnéuniversitetet i Kalmar, tel. 0480446124. E-post: ulf.drugge@lnu.se

Tack på förhand!

David Braaf och Katarina Larsson

Bilaga 2

Intervjuguide Fokusgruppsintervju

Inledande scenario

Du vaknar upp på morgonen efter en god natts sömn. Efter du har ätit frukost är det dags att klä sig inför dagens arbetspass.

Hur tänker ni när ni väljer kläder inför arbetsdagen?

- Vad påverkar ert klädval?
- Hur ser er klädsel ut beroende på arbetssituation? Anpassar ni er klädsel till olika arbetssituationer? (t.ex. lönesamtal, möte med klienten eller möte med annan verksamhet/myndighet).
- Hur ser er arbetsklädsel ut i förhållande till er privata klädsel?
- Hur tänkte ni om er klädsel när ni var nya på arbetsplatsen, jämförelsevis med idag?

Vilka typer av diskussioner förs om klädsel inom arbetsgruppen?

- Vad anser ni som lämplig/olämplig klädsel i arbetet? Vart drar ni gränsen för lämplig/olämplig klädsel?
- Skiljer sig lämplig/olämplig klädsel för kvinnliga respektive manliga kollegor? På vilket sätt?
- Hur förhåller ni er till en kollega som ni anser inte har lämplig klädsel?
- Hur påverkar arbetsgruppens syn på arbetsklädsel, valet av den egna klädseln?
- Vad tror ni att er organisation har för förväntningar på er arbetsklädsel?
- Vad tror ni att andra verksamheter har för förväntningar på er arbetsklädsel?

Hur tänker ni om er egen klädsel i mötet med klienten?

- Händer det att ni påverkas av klientens egen klädsel?
- Anpassar ni er klädsel beroende på vilken klient ni ska träffa? På vilket sätt? Varför?
- Vad tror ni att klienten har för syn på er klädsel?

Bilaga 3

Strukturmall för fokusgruppsintervju

Förberedelser/inför

- Förbereda rummet och ljudinspelningen
- Presentation av oss själva samt studien
- Presentera moderatorns och sidekickens roller under fokusgruppsintervjun
- Hör om deltagarna har några frågor
- Starta ljudinspelningen

Moderatorns roll

- Frågar om alla har tagit del av informationsbrevet
- Be om en kort presentation av deltagarna (namn, hur länge de arbetat på arbetsplatsen samt tidigare erfarenheter)
- Introducera ämnet med scenariot
- Följa diskussionen utifrån intervjuguiden
- För tillbaka deltagarna till sammanhanget, om diskussionen svävar ut från ämnet

Sidekickens roll

- Observera övrig kommunikation som kroppsspråk, mimik och blickar
- Föra anteckningar
- Fånga upp intressanta aspekter och referera till något som sagts tidigare
- Avsluta fokusgruppsintervjun med en sammanfattning av diskussionerna
- Hör om deltagarna har några frågor samt om de vill lyfta upp någon reflektion

Avslutning

- Tacka alla deltagare för deras delaktighet
- Kontrollera ljudupptagningen
- Rekrytera två informanter till enskilda intervjuer
- Återställa rummet i befintligt skick

Bilaga 4

Informationsbrev enskilda intervjuer

Hej!

Tack för att du hade möjlighet att ställa upp på en av de uppföljande intervjuerna från fokusgruppsintervjun. I den enskilda intervjun kommer vi ställa frågor utifrån vad som diskuterades på fokusgruppsintervjun du medverkade i.

Vi önskar kunna genomföra intervjun genom ett personligt möte och beräknar att den tar ca 40 till 60 minuter. Vi kommer att utgå från öppna frågeställningar vilket gör att intervjun kommer att ha en samtalsliknande karaktär. Intervjun kommer att spelas in för att säkerställa att vår analys och tolkning blir tillförlitlig, och kommer därefter transkriberas av oss själva. I vår undersökning vägleds vi av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilka i korthet innebär följande:

- Din medverkan är frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan utan att motivera varför. Du kan också välja att avstå från att besvara enskilda frågor under intervjuens gång.
- Ditt namn kommer att aidentifieras i uppsatsen. Ingen obehörig kommer att få tillgång till intervjuutskriften eller ljudfilen.
- Materialet kommer endast användas för forskningsändamål och efter arbetet har godkänts av universitetets examinator kommer allt intervjumaterial att förstöras.

Om intresse finns kommer du som intervjuperson att erhålla ett exemplar av den färdiga uppsatsen.

Vid frågor om den planerade undersökningen eller om något framstår som oklart, ber vi dig kontakta:

David Braaf, tel. 0705432247. E-post: db222as@student.lnu.se

Katarina Larsson, tel. 0707748866. E-post: kl222ew@student.lnu.se

Det finns även möjlighet att kontakta vår handledare Ulf Drugge, seniorprofessor vid Linnéuniversitetet i Kalmar, tel. 0480446124. E-post: ulf.drugge@lnu.se

Tack på förhand!

David Braaf och Katarina Larsson

Bilaga 5

Intervjuguide enskilda intervjuer

Är det något du funderat på efter fokusgruppsintervjun?

Personligheten i klädseln – hur du ser på klädsel i arbetet

Om du skulle beskriva din klädsel i arbetet med tre ord, vilka skulle du välja?

Vad ligger bakom de tre orden?

Hur personlig är du i din klädsel i arbetet?

Hur viktigt är det för dig?

Ser din klädsel olika ut beroende på arbetssituation? På vilket sätt? Vad är det som gör att du säger ...?

Allians

Vilken betydelse har din klädsel i mötet med klient?

Vilken betydelse har din klädsel i första mötet med klienten? På vilket sätt?

Kan din klädsel skilja sig från första mötet jämfört med senare i relationen?

Kan din klädsel påverka din relation med klienten? På vilket sätt?

Anpassar du din klädsel beroende på vilken klient du ska träffa? På vilket sätt? Varför?

Distans

Vad innebär distans för dig i relationen med klienten?

Kan klädseln vara ett medvetet val när du vill uppnå distans?

Makt

Hur ser du på makt i relationen mellan dig och klienten?

Kan klädseln ha någon roll i det maktförhållandet?

Kan olika klädesplagg signalera olika grader av makt? På vilka sätt?

Genus

Vad anser du är olämplig klädsel i arbetet?

Vad gör att du anser att det är olämpligt? Vart går gränsen?

Vad anser du män har att förhålla sig till gällande klädsel i arbetet?

Vad anser du kvinnor har att förhålla sig till gällande klädsel i arbetet?

Kollegornas betydelse i valet av klädsel

Hur ser du på dina kollegors klädsel?

Har kollegornas klädsel någon betydelse i valet av din egen klädsel?

Har du något mer att tillägga?